

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
МЭГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
ӨСТӘМӘ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮЧЕ ДӘҮЛӘТ
АВТОНОМ МЭГАРИФ ОЕШМАСЫ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЭГАРИФНЕ ҮСТЕРҮ ИНСТИТУТЫ»

**ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТ
УКЫТУЧЫСЫНА ЯРДӘМГӘ:
ФДББС ТУРЫНДА БЕЛЕШМӘЛЕК
ҺӘМ ТЕРӘК СХЕМАЛАР**

Методик ярдәмлек

КАЗАН
2015

Проект житэкчеләре:

Р.Г. Хәмитов, Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты ректоры, педагогика фәннәре кандидаты, доцент

Л.Ф. Салихова, Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты укыту-методик эшләр буенча проректоры, педагогика фәннәре кандидаты

Фәнни мөхәррир:

Г.Г.Әхмәдгалиева, Казан федераль (идел бие) университеты Алабуга институтының татар филологиясе кафедрасы доценты, филология фәннәре кандидаты

Төзүчеләр:

А.Х. Мөхәммәтжанова, өстәмә профессиональ белем бирүче дөүләти автономияле мәгариф оешмасы “Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты”ның милли мәгариф лабораториясе мөдире, КФУ АФ доценты, филология фәннәре кандидаты

Р.Б. Камаева, Казан федераль университеты Алабуга институтының татар филологиясе кафедрасы доценты, филология фәннәре кандидаты

Татар теле һәм әдәбият укытучысына ярдәмгә: ФДББС турында белешмәлек һәм терәк схемалар: методик ярдәмлек / төзүчеләр: А.Х. Мөхәммәтжанова, Р.Б. Камаева, – Казан: ТРМУИ, 2015. – 68.

Бу хезмәттә Федераль дөүләт белем бирү стандартларының үзенчәлекләре һәм таләпләре яктыртыла, көтелгән нәтижәлекне тәэмин итүче факторлар билгеләнә һәм укыту-тәрбия процессын эффективлы итеп оештыруга юнәлтелгән күрсәтмәләр тәкъдим ителә.

ЭЧТӨЛӨК

ФЕДЕРАЛЬ ДЭҮЛӨТ БЕЛЕМ БИРҮ СТАНДАРТЫ (төшөнчөлөр, таләпләр, юнәлешләр).....	4
ФЕДЕРАЛЬ ДЭҮЛӨТ ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ СТАНДАРТЛАРЫ НИГЕЗЕНДӘ УКУ-УКЫТУ ПРОГРАММАЛАРЫ	9
Педагогның ФДББС таләпләре нигезендә башкарылган эш программасына нигезләмә.....	10
ФДББС ТАЛӘПЛӘРЕ НИГЕЗЕНДӘ ЗАМАНЧА ДӘРЕС	23
ФДББС буенча якынча дәрес структуралары.....	23
Заманча дәресне проектлаштыру.....	26
ФДББС таләпләре нигезендә дәрескә анализ һәм үзанаһиз.....	36
ФДББС НИГЕЗЕНДӘ ДӘРЕСКӘ ТЕХНОЛОГИК КАРТА	44
ПРОЕКТ ҺӘМ ЭЗЛӘНҮ –ТИКШЕРЕНҮ ЭШЧӘНЛЕГЕН ОЕШТЫРУ МЕТОДИКАСЫ	50
Проект һәм эзләнү-тикшеренү эшчәнлегенең аермасы..	50
Проект эшчәнлеге.....	54
Эзләнү-тикшеренү эшчәнлеге.....	61

ФЕДЕРАЛЬ ДЭҮЛӨТ БЕЛЕМ БИРҮ СТАНДАРТЫ **(төшөнчөлөр, таләпләр, юнәлешләр)**

1. Федераль дәүләт белем бирү стандартлары - дәүләт аккредитациясенә ия булган башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми, башлангыч һөнәри, урта һөнәри белем бирү оешмалары тарафыннан төп укыту программаларын гамәлгә куйганда, мәжбүри рәвештә үтәлергә тиешле дәүләт таләпләре жыйелмасы.

Стандарт түбәндәгеләргә үз таләпләрен куя:

- төп белем бирү программаларын үзләштерү нәтижәләренә;
- төп белем бирү программалары төзелешенә;
- төп белем бирү программаларын гамәлгә кую шартларына.

Бу барлык төр таләпләр белем бирүнең һәр баскычында укучыларның яшь һәм шәхси үзенчәлекләрен искә алып үтәләләр.

2. Стандарт белем бирүнең һәр баскычында үзләштерелгән белем дәрәжәсенә объектив билге кую системасын төзүгә нигез булып тора.

3. Стандарт Россия Федерациясенә барлык төбәкләренә үзенчәлекләрен, милли һәм этномәдәни ихтыяжларын исәпкә алып төзелгән.

4. Стандарт түбәндәгеләрне тәмин итүгә юнәлтелгән:

- укучыларда Россия гражданлыгы бердәйлеген формалаштыру;
- Россия Федерациясенә уку-укыту мохитенә бердәмлеген тәмин итү;
- Россия Федерациясенә күпмилләтле халкының тел миясын һәм мәдәни төрлелеген саклау һәм үстерү;
- туган телне өйрәнү хокукын реализацияләү, төп гомуми белемне туган телдә алу һәм Россиядә яшәүче күп милләтле халыкның мәдәниятен һәм рухи кыйммәтләрен үзләштерүгә мөмкинлек тудыру;
- сыйфатлы белем алу мөмкинлеген тудыру;
- башлангыч, төп, урта гомуми белем; башлангыч, урта, югары һәм һөнәри белем бирү программаларының

дәвамчылыгын тээмин итү;

- укучыларның рухи-эхлакый, тәрбияви үсешен тээмин итү һәм аларның сәламәтлекләрен саклау;
- мәгарифтә дәүләти-жәмгыяти идарәчелекне үстерү;
- укучыларның төп гомуми белем бирү программаларын үзләштерүнең нәтижәсен, педагогларның, мәгариф оешмаларының, гомумән уку-укуыту системасының эшчәнлеген бәяләү өчен эчтәлек-критерия нигезләрен формалаштыру;
- укучыларның социаль үсешен тээмин итү өчен шартлар тудыру.

5. Стандартның нигезендә системалы-эшчәнлекле юнәлеш ята. Ул, үз чиратында, түбәндәгеләрне тээмин итә:

- үзүсешкә һәм өзлексез белем алуға хәзерлекне формалаштыру;
- укучыларның мәгариф системасындагы үсешнең социаль мохитен проектлаштыру һәм конструкцияләү;
- укучыларның уку-танып белү эшчәнлеген активлаштыру;
- укучыларның шәхси, яшь, психик һәм физиологик үзенчәлекләрен исәпкә алып белем бирү процессын төзү.

6. Стандарт чыгарылыш сыйныф укучысының шәхси характеристикасын формалаштыруга юнәлдерелгән. Чыгарылыш сыйныф укучысының характеристикасы (портреты) түбәндәгедән гыйбарәт:

- үз Ватанын һәм туган жирен сөюче; туган һәм рус телен белгән; үз халкын, аның мәдәниятен һәм рухи гадәтләрен хөрмәт иткән;
- кешелек тормышының, гаиләнең, жәмгыятьнең, күпмилләтле россия халкының, кешелекнең кыйммәтләрен аңлаган һәм кабул итүче;
- дөнъяны актив һәм кызыксынып өйрәнүче; хезмәтнең, фәннең һәм иҗатның кыйммәтен аңлаучы;
- укый белүче, тормышта һәм эшчәнлектә белемнең һәм үзбелем үзләштерүнең әһәмиятен аңлаучы; алган белемнәрне гәмәлдә кулланучы;

- социаль яктан актив, законнарны һәм хокук тәртипләрен хөрмәт иткән; үзенең кылган эш-гамәлләрен әхлакый кыйммәтләр белән үлчәгән; гаилә, жәмгыять, Ватан алдында булган бурычларын аңлап кабул итүче;
- башкаларны хөрмәт итүче, конструктив әңгәмә алып бара алган һәм бер-береңне аңлауга ирешүче;
- кешегә һәм тирә-юньгә куркынычсыз булган, сәламәт һәм экологик тормыш рәвешенең кагыйдәләрен аңлап башкаручы;
- һөнәрләр дөньясында ориентлашучы, жәмгыятьнең һәм табигатьнең тотрыклы үсеше өчен кешенең профессиональ эшчәнлегенең эһәмиятен аңлаучы.

11. «Филология» өлкәсенә караган предметларның төп белем бирү программасы буенча нәтижәләре.

«Филология» – телнең билгеләр системасын өйрәнгән, кешелекнең аралашу нигезендә яткан һәм гражданлык, этник, социаль тәңгәллекне формалаштырган, аңларга һәм аңлатырга мөмкинлек тудырган, кешенең эчке халәтен чагылдырырга ярдәм иткән өлкә буларак түбәндәгеләрне тәэмин итергә тиеш:

- әдәби мирас һәм аның аша туган тел, дөнья мәдәнияте хәзинәләре, цивилизация казанышларын файдалану мөмкинлегенә ия булу;
- төрле мәдәниятләрнең үзенчәлекләрен аңлау өчен нигез хәзерләү һәм аларга хөрмәт тәрбияләү;
- рухи, әхлакый, эмоциональ, ижади, этик һәм танып белү үсешенә тәэсир иткән интеллектуаль һәм социаль үсеш арасындагы бәйләнешне аңлау;
- билингвизмны күздә тотып, телләрне өйрәнүне күз алдында тоткан төп күнекмәләрен формалаштыру;
- башка уку-укуту предметларын үзләштерүдә югары нәтижәләргә ирешү өчен актив һәм потенциал сүзлек запасын бауто.

«Филология» өлкәсенә караган уку-укуту предметларын үзләштерү нәтижәләре түбәндәгеләрне чагылдырга тиеш:

Рус теле. Туган тел

1) төрле уку-укыту предметларының эффектлы үзлэштерелүен тээмин иткән һәм формаль һәм формаль булмаган шәхесара, мәдәниара аралашуда кешеләр белән үзара бәйләнешне тудырган сөйләм эшчәнлеге төрләрән камилләштерү (аудияләштерү, уку, сөйләү һәм язу);

2) шәхеснең белем алу процессында, интеллектуаль һәм ижади үсешен тээмин итүдә телнең әһәмиятле ролен аңлау;

3) рус һәм туган телләрнең коммуникатив-эстетик мөмкинлекләрен куллану;

4) тел турында системалы фәнни белемнәрне киңәйтү; телнең төп берәмлекләрен, категорияләрен һәм лингвистиканың төп төшенчәләрен үзләштерү;

5) сүзгә төрле анализ (фонетик, морфемик, сүзьясалышы, лексик, морфологик) һәм сүзтезмәләргә, жөмлөләргә синтетик анализ башкару өчен күнекмәләр формалаштыру;

6) актив һәм потенциал сүзлек запасын баету; аралашу стилинә карап үз фикерләреннә һәм хисләренә житкерү өчен сөйләм грамматик чараларының күләмен киңәйтү;

7) фразеология һәм лексиканың төп стилистик ресурсларын, әдәби телнең төп нормаларын (орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик, пунктион), сөйләм этикетының нормаларын үзләштерү һәм аларны телдән, язма фикерләренә төзегәндә сөйләм практикасында куллану тәжрибәсен булдыру;

8) кешелек кыйммәте буларак тел культурасына карата жаваплылык формалаштыру.

Әдәбият. Туган әдәбият

1) үзүсеш өчен уку һәм әдәбиятны өйрәнүнең әһәмиятен аңлау; бу дөнъяны, үзеңне танып белү һәм кешелек белән жәмгыять арасында мөнәсәбәтләрне гармонияләштерү чарасы буларак системалы укуда ихтыяж формалаштыру;

2) әдәбиятны халыкның төп милли-мәдәни кыйммәте һәм тормышны үзенчәлекле танып белү чарасы буларак аңлау;

3) мәдәни үзидентификт (самоидентификация) белән тээмин итү; бөтендөнъя һәм рус мәдәниятен, туган халыкның

культурасын өйрөнү аша туган телнең коммуникатив-эстетик мөмкинлеклэрен аңлау;

4) үзенең фикерлэрен телдән һәм язма рәвештә, төрле жанрларда аргументлаштыра алуы, аналитик һәм интерпретация характерындагы кинәйтелгән фикерлэрне формалаштыручы, укылган материал буенча фикер алышуда катнаша, аңлы рәвештә үз уку вакытын планлаштыра алуы, эстетик зәвыкка ия булуы квалификацияле укучыны тәрбияләү;

5) төрле этномәдәни горейф-гадәтлэрне чагылдырган матур әдәбият әсэрлэрен аңлау сәләтен үстерү;

6) матур әдәбиятны фәнни, публицистик, эш текстларыннан аерып тора торган үзенчәлеклэрен күрә белү аша текстка эстетик, мәгънәви анализ ясарга сәләтле булу, укылганнарны кабул итү, анализлау, интерпретацияләү һәм тәнкыйди фикер йөртү күнекмэлэрен формалаштыру; әдәби әсәрдә чагылыш тапкан тормышның әдәби картинасын эмоциональ һәм интеллектуаль яктан аңлап кабул итү.

ФЕДЕРАЛЬ ДӘУЛӘТ ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ СТАНДАРТЛАРЫ НИГЕЗЕНДӘ УКУ-УКЫТУ ПРОГРАММАЛАРЫ

«Россия Федерациясендә Мәгариф турында» Федераль Законының «Уку-укуыту программалары» дип исемләнгән 12 нче маддәсендә китерелгән 5, 7 нче пунктларда түбәндәге сүзләр китерелә:

– Әгәр гамәлдәге федераль закон тарафыннан башкача билгеләнмәгән булса, уку-укуыту программалары уку-укуыту эшчәнлеген гамәлгә куючы оешма тарафыннан мөстәкыйль рәвештә эзерләнә һәм раслана.

– Уку-укуыту эшчәнлеген дәүләт аккредитациясенә ия булган уку-укуыту программалары нигезендә гамәлгә куючы оешмалар (югары белем бирүче оешмалар тарафыннан мөстәкыйль расланган белем стандартлары нигезендә гамәлгә ашырылуы уку-укуыту программаларыннан кала) уку-укуыту программаларын федераль дәүләт стандартларын һәм алар нигезендә эшләнгән якинча төп уку-укуыту программаларын искә алып төзиләр.

Үрнәк программа белем бирү стандартларында каралган предмет темаларының эчтәлеген конкретлаштыра, курсының бүлекләре буенча якинча уку сәгатьләрен билгели, укучыларның яшь үзенчәлекләрен, белем алуның эзлекле фикер йөртүгә нигезләнгән процессын, предметара бәйләнешләрне исәпкә алып өйрәнелә торган темаларны, бүлекләрне билгеле бер тәртиптә өйрәнүне тәкъдим итә.

Татар теленнән үрнәк программалар Татарстан Республикасының Мәгариф һәм фән министрлыгы сайтында урнаштырылган.

Үрнәк программалар нигезендә автор программалары, дәреслекләр төзелә.

Аерым укуыту предметлары буенча үрнәк программалар – юнәлеш бирү төрендәге документлар.

Әлеге программалар:

– белем бирүнең һәр баскычында аерым бер укуыту предметын өйрәнүнең максатларын;

- аңлатма язуын (белем бирүнең үзенчәлекләрен);
- уку-уқыту эчтәлеген (өйрәнелергә тиешле материал исемлеген);
- якынча тематик планын (укучылар башкарырга тиешле эшчәнлек төрләрен);
- укуыту предметы программаларын үзләштерүнең планлаштырылган нәтижәләрен;
- белем бирү процессын матди-техник яктан тәмин итүгә карата киңәшләрне үз эченә ала.

Федераль дәүләт белем бирү стандартлары таләпләренә туры китереп төзелгән төп уку-уқыту программалары (18.2.2 п.) түбәндәге өлешләрне үз эченә ала:

- 1) аңлатма язуы (уқытыла торган фәннең (курсның) үзенчәлеген искә алып, гомуми белем бирүнең максат-бурычлары билгеләнә);
- 2) укуытыла торган фәнгә, курска гомуми характеристика;
- 3) уку планында фәннең, курсның тоткан урыны;
- 4) программаны үзләштерүдән көтелгән нәтижәләр (шәхескә кагылышлы, метапредмет, уку фәннә кагылышлы нәтижәләр);
- 5) уку предметының, курсның эчтәлеге;
- 6) төп уку эшчәнлегә төрләрен чагылдырган тематик план;
- 7) укуытуның матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәмин ителеше.

Педагогның ФДББС (ФГОС) таләпләре нигезендә башкарылган эш программасына нигезләмә

1. Гомуми нигезләмә.

1.1. Педагогның ФДББС таләпләре нигезендә башкарылган эш программасы «РФ мәгариф турындагы законы» 2 м., 9 п., ФДББС таләпләренә һәм мәктәпнең Уставына нигезләнеп төзелергә тиеш.

1.2. Уку-уқыту учреждениясе тарафыннан кабул ителгән эш программасы – уку-уқыту предметының күләмен, тәртибен һәм эчтәлеген билгеләгән һәм төп уку-уқыту программасы таләпләренә җавап бирә торган локаль документ.

1.4. Уку-уқыту программалары кысаларындагы эш программаларына түбәндәгеләр керә:

- уку-укуыту предметлары буенча программа;
- дәрестән тыш эшчәнлек программасы;
- электив курслар, сайлап алу курслары программасы;
- факультатив дәресләр программасы.

1.5. Эш программасы уку-укуыту учреждениясенен төп уку-укуыту программасының бер компоненты буларак, уку-укуыту планында каралган белем-бирүнең эчтәлеген, көтелгән нәтижәләрен, бәяләү системасын терки.

1.6. Эш программасының максаты – билгеле бер уку-укуыту предметы эчендә каралган белем бирү процессын планлаштыру, оештыру һәм идарә итү өчен уңай шартлар тудыру. Эш программалары, нигездә, төп уку-укуыту программасында планлаштырылган нәтижәләргә ирешүгә юнәлтелгән.

Эш программасының бурычлары:

- конкрет бер уку-укуыту предметы кысаларында ФДББС гамәлгә ашыру;
- укучыларның контингентын һәм белем бирү учреждениясенен үзенчәлекләрен, максатын һәм бурычларыннан исәпкә алып уку предметларының эчтәлеген, күләмен һәм тәртибен билгеләү;

1.7. Эш программасы түбәндәге функцияләргә башкара:

- уку-укуыту планында каралган төп вазифаларны үти;
- уку-укуыту предметының белем бирү эчтәлеген билгели;
- уку-укуыту предметы эчендә белем-бирү эчтәлегенә эзлеклелеген тәэмин итә;
- белем-бирү эчтәлегенә интегратив якин килү принцибын тормышка ашыра;
- жирле эчтәлекле модульне кертә;
- укуыту-тәрбия бирү процессын оештыруга эзлеклешчәнлекле якин килү өчен шартлар тудыра;
- һәр укучының планлаштырылган нәтижәләргә ирешүен тәэмин итә.

2. Эш программасын төзү

2.1. Эш программалары белем бирү учрежденияләренен компетенциясенә керә һәм мөстәкыйль рәвештә тормышка ашырыла.

2.2. Эш программалары билгеле бер белем алу дәрәжәсен исәпкә алынып төзелә.

2.3. Курс (электив, факультатив) эш программасы укытучы-предметник тарафыннан уку елына төзелә.

2.4. Аерым бер уку-укыту предметының белем бирү эчтәлеге укытучының профессиональ осталыгы һәм үз дисциплинасын (предметын) ничек күзаллавыннан чыгып проектлаштырыла.

2.5. Эш программасын билгеле бер предметның методик берләшмә коллективы да төзөргә мөмкин.

2.6. Эш программасы 2 экземплярда эзерләнә (берсе укытучының эшчәнлегендә кулланылса, икенчесе белем бирү программасының бер структур элементы буларак рәсми кәгазьләр белән саклана).

2.7. Эш программасын төзөгәндә, кабул иткәндә һәм раслаганда түбәндәге документларга игътибарлы булу сорала:

- ФДББС (ФГОС);
- уку-укыту предметының якинча (примерная) программасы;
- экспертизаны һәм апробацияне узган авторлык программасы;
- белем бирү учреждениясенең төп белем бирү программасы;
- УМК (дәрәслек).

2.8. Укытучының эш программасы тематик-календарь планын төзү өчен нигез булып тора.

2.9. Үрнәк программаларда сәгатьләрнең бүленеше темаларга һәм бүлекләргә аерып бирелмичә генә гомуми сәгать күрсәтелсә, укытучы үзе мөстәкыйль рәвештә УМКга ориентлашып һәм укучыларның мөмкинлекләрен күзаллап сәгатьләрнең бүленешен бирә.

2.10. Укытучының эш программасы административ структуралар тарафыннан укучыларның уку-укыту предметының эчтәлеге ни дәрәжәдә үзләштерелгәнлеген өйрәнә һәм тикшерә торган документ булып тора.

3. Эш програмасын формалаштыру һәм эчтәлеге

3.1. Эш программасы үрнәккә нигезләнәп, хаталарсыз, пөхтә итеп төзелә. Программаның тексты Word редакторы, Times New Roman шрифты, 12-14 кегль, юллар арасы – 1, текст киңлегендә, һәръяктан 1-2 см. кырлар калдырылып, А4 бите

форматында башкарыла. Титул бите документның беренче бите булып санала (ул биттә сан куелмый).

Тематик план таблица рәвешендә бирелә.

Әдәбият исемлеге алфавит тәртибендә (чыгынакның кайда басылганлыгы (шәһәр, нәшриятның атамасы), басу елы, бит күләме күрсәтелә).

3.2. Эш программасының структурасы:

Эш программасының элементлары	Эш программасы элементларының эчтәлеге
1. Титул бите	- белем бирү учреждениясенең тулы исеме; - эш программасын кабул итү һәм раслау грифы; - эш программасы төзелгән уку-уқыту предметының исеме; - сыйныф; - эш программасын төзегән укытучының исеме, фамилиясе, этисенең исеме, квалификация категориясе. - тору пункты (авыл, шәһәр, район һ.б.); - эш программасы төзелгән ел.
2. Аңлатма язуы (өйрәнү дәрәжәсен билгеләү)	- уку-уқыту предметының гомуми белем бирүгә керткән өлеше; - эш программасының үзенчәлекләре (УМК, төп идеяләре); - уку-уқыту предметының гомуми максатлары; - укучылар белән оештырыла торган эш формалары һәм методлары; - эш программасын тормышка ашыру вакыты; - эш программасының төзелеше (аңлатма язуы һ.б.)
3. Уку-уқыту предметына, курсына гомуми характеристика	- УМКның эчтәлек үзенчәлекләре һәм методик аппараты; - курстың төзелеше һәм үзенчәлеге; - сыйныф алдына куелган максатлы юнәлешләр.
4. Уку-уқыту планындагы предметның, курстың урыны (өйрәнү дәрәжәсеннән чыгып билгеләү)	- сыйныф; - сәгатьләр саны; - уку атнасының саны; - жирле эчтәлекле темаларның саны; - гамәли, контроль, лаборатор эшләр, экскурсияләрнең саны.

5. Уку-укуыту предметы этчэлегенен кыйммэтле юнөлешлэре	уку-укуыту предметы этчэлегенен кыйммэтле юнөлешлэренен тасвирламасы.
6.Уку-укуыту предметын үзлөштөрү процессында шәхси, метапредмет, предмет нәтижэлэре (сыйныф, өйрәнү дәрәжәсеннән чыгып билгеләү)	- ФДББС тәләпләренә жавап биру нигезендә шәхси, метапредмет, предмет нәтижэлэрен күрсәтү (һәр сыйныфка конкретлаштырыла); - КИМлар; - нәтижэлэрне баяләү өчен төп инструментариаләр бирелә.
7. Укуыту предметының этчәлеге (сыйныфка)	- курс темаларының исемлеге һәм атамалары; - билгеле бүлекләрне һәм темаларны өйрәнү өчен каралган сәгатъләрнең саны; - уку-укуыту темаларының кыскача этчәлеге.
8. Уку-укуыту эшчәнлегенә төп төрләр билгеләгән тематик планлаштыру (сыйныфка)	- бүлекләр, темалар исемлеге һәм аларны өйрәнү тәртибе; - һәр бүлеккә, темага каралган сәгатъләр саны; - дәрәс темасы; - программаның гамәли өлеше; - УУГ (бүлеккә); - укучыларның төп эшчәнлек төрләре; - предметның жирле этчәлеге; - үтәлү вакыты.
9. Укуыту-тәрбия процессын уку-укуыту, методик әсбаплар һәм материал-техник чаралар белән тәэмин ителеше (сыйныфка, өйрәнү дәрәжәсеннән чыгып билгеләү)	- уку-укуыту чаралары: уку-укуыту, лаборатор жиһазлары һәм әсбаплары; укучыларның белемнәрен тикшерә һәм контрольгә ала торган техник һәм электрон чаралар; уку-укуыту һәм белешмә әдәбият, тарату һәм демонстрацияләү өчен дидактик материаллар; - тәкъдим ителгән уку-укуыту методик әдәбият исемлегендә укучы тарафыннан кулланылган УМК (дәрәсләге, федераль исемлектә булган номеры, аның турында барлык мәгълүматлар бирелә); - укучы һәм укучыга өстәмә әдәбият; - УББР (ЦОР) һәм ЭББР (ЭОР) ; - укуыту-тәрбия биру процессында кулланыла торган уку-укуыту, белешмә-мәгълүмати компьютер программалары.
10.Программага кушымталар (сыйныфка)	- курс буенча төп төшенчәләр; - проектлар темасы; - ижади эшләр темасы; - эш үрнәкләре һ.б.

4. Программаларга бэя би­рү (тикшерү) процессының тәр­тибе.

Программаларга бэя би­рү түбэндэгн таблицаны ту­тырудан гыйбарэт

Федераль исемлекккэ кергэн укыту-эсбабына нигезлэнгән эш программасына бэя би­рү формасы

№	Күрсәткечләр	Бэя (1-10)
1.	Укытучының эшчәнлек үзенчәлекләрен исәпкә алып, тематик планда укучы эшчәлегенә төрләрән дәрәҗә билгеләвенә бэяләмә	
2.	Программаның кулланышта булган укыту эсбабына / УМКга ярашкан булуы	
3.	Билгелән­гән максат-бурычларга ирешү өчен белем-би­рү процессының укыту-методик һәм материал –техник яктан тәмин ителеше һәм аның дәрәҗәсе	
4.	Программаның техник бизәлешенә бэя	

Эксперт _____
(эш урыны, вазыйфасы) (имза) (имзаны расшифровкалау)
_____ (экспертизаны үткә­рү вакыты)

Модификациялән­гән федераль программага бэя би­рү формасы

№	Күрсәткечләр	Бэя (1-10)
1.	Билгелән­гән гомуми белем-би­рү баскычының максат-бурычларына программада күрсәтел­гән максат-бурычларның тәңгәл килүе	
2.	ФДББСта күрсәтел­гән шәхси нәти­жә­ләр­гә ирешү мөм­кин­ле­ге	
3.	ФДББСта күрсәтел­гән предметара нәти­жә­ләр­гә ирешү мөм­кин­ле­ге	
4.	ФДББСта күрсәтел­гән предмет нәти­жә­ләр­гә ирешү мөм­кин­ле­ге	
5.	Укучыларның һәм аларның законлы вәкилләре (ата-аналарның) уку-укытудагы ихтыяжларын исәпкә алып өстәмә эч­тә­лек­нең кушылуына нигез­лә­мә	

6.	Бирелгэн эттөлөкнөң уку-укуту вақыты күләме белән тәңгәл килүе	
7.	Эттөлөкне барлауда дидактик принциптарны гамәлгә ашыру дәрәжәсе	
8.	Эттөлөкнөң төзелешендә дидактик принциптарны гамәлгә ашыру дәрәжәсе	
9.	Уку-укуту эттөлөгөнөң тематик планда чагылыш табу дәрәжәсе	
10.	Тематик планлаштыруга тәңгәл килгән дидактик берәмлекләргә кергү эзлеклеләгенә бәя	
11.	Укутуучының эш үзгәчлекләрен исәпкә алып, тематик планлаштыруда укучуларның эшчәнлек төрләрен дәрәжә билгеләнүенә бәя	
12.	Программаның кулланышта булган укуту әсбабына / УМКга ярашлылығы (астына сызып билгеләргә)	
13.	Билгеләнгән максат-бурычларга ирешү өчен белем бирү процессының укуту-методик һәм материал-техник яктан тәмин ителешә һәм аның кирәкле дәрәжәдә булуы	
14.	Программада кулланылган терминологиянең кор-ректлы булуы	
15.	Программаның техник бизәлешенә бәя	
16.	Анализлана торган эш программасын башка регионнарның уку-укуту учрежденияләрендә куллана алу мөмкинлегенә бәя	

Эксперт _____
 (эш урыны, вазыйфасы) (имза) (имзаны расшифровкалау)
 _____ (экспертизаны үткәру вақыты)

Эш программасына бәя бирү формасы

№	Күрсәткечләр	Бәя (1-10)
1.	Программаның үз концепциясенә жавап бирүе	
2.	Билгеләнгән гомуми белем-бирү баскычының максат-бурычларына программада күрсәтелгән максат-бурычларның тәңгәл килүе	
3.	ФДББСТА күрсәтелгән шәхси нәтижеләргә ирешү мөминлеге	

4.	ФДББСта күрсәтелгән предметара нәтижеләргә ирешү мөминлеге	
5.	ФДББСта күрсәтелгән предмет нәтижеләргә ирешү мөминлеге	
6.	Эш программасының эчтәлегендә бу предмет буенча үрнәк программаның эчтәлегенә чагылышы	
7.	Бирелгән эчтәлекнең уку-укыту вакытының күләме белән тәңгәл килүе	
8.	Эчтәлекне барлауда дидактик принципларны гамәлгә ашыру дәрәжәсе	
9.	Эчтәлекнең төзелешендә дидактик принципларны гамәлгә ашыру дәрәжәсе	
10.	Уку-укыту эчтәлегенә тематик планда чагылыш табу дәрәжәсе	
11.	Тематик планлаштыруга тәңгәл килгән дидактик берәмлекләргә кергү эзлеклелегенә бәя	
12.	Укытучының эш үзгәртүләрен исәпкә алып, тематик планлаштыруда укучыларның эшчәнлек төрләрен дөрес билгеләнгәнә бәя	
13.	Программаның кулланышта булган укыту әсбабына / УМКга ярашлылыгы (астына сызып билгеләргә)	
14.	Билгеләнгән максат-бурычларга ирешү өчен белем-бирү процессының укыту-методик һәм материал-техник яктан тәмин ителеше һәм аның кирәкле дәрәжәдә булуы	
15.	Программада кулланылган терминологиянең кор-ректлы булуы	
16.	Программаның техник бизәлешенә бәя	
17.	Анализлана торган эш программасын башка регионнарның уку-укыту учрежденияләрендә куллана алу мөмкинлегенә бәя	

Эксперт _____
(эш урыны, вазыйфасы) (имза) (имзаны расшифровкалау)
_____ (экспертизаны үткәру вакыты)

Искәрмә: Эксперт кәгазен тутырган вакытта, эксперт 8дән түбән булган күрсәткелләргә дәлилле аңлатмалар (аргументлар) кәгазен дә тутырып бирергә тиеш.

Дәлилде аңлатмалар (аргументтар) кәгазе

Күрсәткечләр номеры	Экспертның бәясе	Әлән түбән булган күрсәткечнең сәбәпләре

Комиссиядән тыш бер бәяләүчегә экспертларның кәгазьләре тапшырыла һәм ул һәрбер эксперт бәяләмәсенә жьелма ведомость төзи, авырлык коэффициентының күрсәткеч нормасына карап билге чыгара. Билге түбәндәге формула ярдәмдә табыла.

$$V = \frac{\sqrt{\frac{1}{m-1} \sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})^2}}{\bar{x}} \cdot 100\%$$

m – экспертлар саны, x_i – экспертның бәясе, \bar{x} – уртача бәя

Уртача билге аның коэффициент вариациясе күләме V 25 %тан артмаган очракта гына дәрәс була.

Әһәмиятлелек коэффициентларның нормалары

№	Күрсәткечләр	Федераль программаның коэффициенты	Модификацияләнгән программаның коэффициенты	Оригинал программаның коэффициенты
1	2	3	4	5
1.	Программаның үз концепциясенә жавап бирүе			0,051

2.	Программада күрсөтелгән максат-бурычларның билгеләнгән гомуми белем-бирү баскычының максат-бурычларына тәңгәл килүе	0,057	0,051
3.	ФДББСТА күрсәтелгән шөхси нәтижеләргә ирешү мөмкинлегенә	0,086	0,077
4.	ФДББСТА күрсәтелгән предметтарга нәтижеләргә ирешү мөмкинлегенә	0,086	0,077
5.	ФДББСТА күрсәтелгән предмет нәтижеләргә ирешү мөмкинлегенә	0,086	0,077
6.	Эш программасының эчтәлегендә бу предмет буенча үрнәк программаның эчтәлегенен чагылдышы	0,077	0,077
7.	Укучыларның һәм аларның законлы вәкилләренен уку-укугындагы ихтияжларын искә алып өстәмә эчтәлекнең кушылуына нигезләмә	0,057	
8.	Бирелгән эчтәлекнең уку-укугы вакытының күләме белән тәңгәл килүе	0,057	0,051
9.	Эчтәлекне барлауда дидактик принципларны гамәлгә ашыру дәрәжәсе	0,057	0,051
10.	Эчтәлекнең төзелешендә дидактик принципларны гамәлгә ашыру дәрәжәсе	0,057	0,051
11.	Уку-укугыту эчтәлегенен тематик план-да чагылдышы тулылыгы	0,086	0,077

12.	Тематик планлаштыруга тәңгәл килгән дидактик берәмлекләргә кергү эзлеклелеге		0,029	0,051
13.	Укытучының эш үзәнчәлекләрен исәпкә алып, тематик планлаштыруда укучыларның эшчәнлек төрләрен дөрес билгеләнүе	0,25	0,057	0,051
14.	Программаның кулланышта булган укыту әсбабына / УМКга ярашлылыгы (астына сызып билгеләргә)	0,25	0,057	0,051
15.	Билгеләнгән максат-бурычларга ирешү өчен белем-бирү процессының укыту-методик һәм материал-техник яктан тәэмин ителеше һәм аның кирәкле дәрәжәдә булуы	0,375	0,086	0,077
16.	Программада кулланылган терминологиянең корректлы булуы		0,057	0,051
17.	Программаның техник бизәлешенә бәя	0,125	0,029	0,026
18.	Анализлана торган эш программасын башка регионнарның уку-укыту учреждениеләрендә куллана алу мөмкинлегенә бәя		0,057	0,051
Коэффициентларның суммасы			1,000	1,000

Экспертларның эш программаларына куелган баялрнең жылма ведомосте

№	Күрсәлкенләр	Экспертларның баяләре			Норма коэффициентына тапкырланган ургача бая
		1 нче эксперт	2 нче эксперт	3 нче эксперт	
Баллар суммасы					

Баллар суммасыннан чыгып, түбәндәге мондый нәтижеләр чыгарыла:

- 8дән 10га кадәр жылса – эш программасын укуыту-тәрбия процессында кулланырга мөмкин
 - 6 дан күп, ләкин 8 дән ким – күзәтелгән житешсезлекләргә төзәтәп, эш программасын яңадан экспертизага бирергә;
 - 6 дан ким булса – эш программасын укуыту-тәрбия процессында кулланырга ярамый.
- Эксперт нәтижеләре билгелә булганнан соң түбәндәге формада эксперт баяләмәсе тугырыла.

ЭКСПЕРТ БӘЯЛӘМӘСЕ

_____ (программа авторы)

_____ (эш урыны һәм башкарган вазыйфасы)

_____ (башлангыч, урга, төп гомуми белем бирү)

_____ (укуыту предметының исеме)

Экспертлар эш программасының этәлеген анализлаганнан соң (эш программасының мөһим билгеләмәләренә бәя биргәч) түбәндәге нәтижәләргә килделәр

№	Күрсәткечләр	Килешенгән билге

Программаның гомуми баллы _____ .

Эксперт тикшеренүләреннән соң кабул ителгән комиссиянең карары.....(эш программасын белем бирү процессында кулланырга мөмкин; житешсезлекләргә төзәтергә; кулланырга ярамый)

Эш программасын бәяләгәндә билгегә тәэсир иткән кайбер мөһим житешсезлекләр:

№	Күрсәткечләр	Экспертлар билгеләгән кимчелекләр

Эксперт комиссиясенең рәисе _____
(имза) (имзаның расшифровкасы)

« ____ » _____ 20 ____ г.

Мөһөр урыны

ФДББС ТАЛЭПЛЭРЕ НИГЕЗЕНДЭ ЗАМАНЧА ДЭРЕС

ФДББС буенча якынча дәрес структуралары

Яңа тема өйрәтү дәресенең якынча структурасы

1) Тема, максат, бурычлар билгеләү. Ике тема бирү үзен аkläячак: теоретик материал өйрәнү буенча һәм тәрбияви, үстерүче максатлардан чыгып лексик тема алына. Мәсәлән, сыйфат дәрәжәләре. Кешедә барысы да матур булырга тиеш.

2) Оештыру моменты (эшчәнлеккә эзерлек).

Максаты: укучыларны төп эшчәнлеккә жәлеп итү. Сыйныфта унай эмоциональ атмосфера булдыру.

Эш алымнары: укытучының изге теләкләре, бүгенге эш өчен кирәкле сыйфатларны билгеләү, девиз, эпиграф белән таныштыру, үрнәк буенча өй эшен мөстәкыйль тикшерү һ.б. (1, 2 минут).

3) Белемне актуальләштерү.

Максат: бүгенге темага нигез булырлык итеп, үтелгәнне кабатлау, уку чыларга авыр тоелган урыннарны ачыклау (4, 5 минут).

4) Проблемалы ситуация булдыру.

Уку мәсьәләсен кую.

Максат: авырлыкларны ачыклау (Ни өчен шундый сорау килеп туды? Без әле нәрсәне белмибез?), дәрес максатын я теманы төп сорау кебек итеп билгеләү (4, 5 минут).

Уку мәсьәләсен кую буенча проблеманы ачыклауга юнәлтелгән, темага алып килгән әңгәмә үткәрү.

5) Яңа тема өйрәнү.

Максат: мәсьәләне телдән чишү юлларын бергәләп эзләү, анализлау (7, 8 минут).

Эш төрләре: төрле фикерләр тудырган, проблеманы хәл итүгә юнәлтелгән әңгәмә, төркемләп, парлап эшләү.

6) Ныгыту.

Максат: бергәләп, чиратлап яңа белемне кабатлау, терәк сигнал формасында теркәү (4, 5 минут).

Эш төрләре: фронталь эш, парлы эш, продуктив күнегүләр башкару.

7) Үзаллы эш.

Максат: һәр укучыны теманы аңлавына, күнегүләр башкара алуына ышандыру (4, 5 минут).

Эш төрлөрө: 2, 3 зур булмаган язма эш башкару, укучыларның өлгө буенча үзләрен тикшереп барлавы.

Яңы теманы кабатлау, ныгыту.

Укучыларга яңа тема буенча эш тәкъдим ителә (1 күнегү), алга таба шушы ук күнегү алдан үтелгән темалар белән бәйләп ныгытыла (7, 8 минут).

8) Рефлексия (дәрәс нәтижәсе).

Максат: укучыларның үз уку эшчәнлеген, сәләтләрен дәрәс бәяләү, башкаларның эшчәнлеген күрә һәм дәрәс анализлай белүе (2, 3 минут).

Сораулар: Нинди максатлар куйган идек? Максатларга ирештекме? Ничек? Нәтижәләр нинди? Тагы да нәрсәләр эшләргә тиешсез? Бүгенге белемне тормышта кайда һәм ничек кулланырга мөмкин? Синең бигрәк тә кайсы эшенең уңышлы килеп чыкты? Алга таба нәрсә өстендә эшләргә кирәк?

Белем һәм күнекмәләрен комплекслы куллану дәрәсенең якынча структурасы (ныгыту дәрәсе)

1) Оештыру этабы.

2) Өй эше тикшерү. Укучыларның терәк белемнәрен яңадан барлау һәм төзәтмәләр керту. Белемнәрен актуальләштерү.

3) Дәрәскә максат һәм бурычлар кую. Укучыларның уку эшчәнлеген мотивлаштыру.

4) Беренчел ныгыту:

– таныш ситуациядә (типлаштырылган);

– үзгәртелгән ситуациядә (конструктив).

5) Белемнәрен яңа ситуациядә ижади куллану һәм эзләп табу (проблемалы биремнәр).

6) Өй эше турында мәгълүмат, аны үтәү буенча күрсәтмә бирү.

7) Рефлексия (дәрәскә йомгак ясау).

Белем һәм күнекмәләрен актуальләштерү дәрәсенең якынча структурасы (кабатлау дәрәсе)

1) Оештыру этабы.

2) Өй эше тикшерү. Куелган бурычларны ижади чишү өчен

кирәкле белем һәм күнекмәләрне янадан барлау һәм төзәтмәләр кертү.

3) Дәрәскә максат һәм бурычлар кую. Укучыларның уку эшчәнлеген мотивлаштыру.

4) Белемнәрне актуальләштерү: – контроль дәрәскә эзерлек максатыннан; – яңа теманы өйрәнүгә эзерлек максатыннан.

5) Белем һәм осталыкларны яңа ситуациядә куллану.

6) Белемнәрне гомумиләштерү һәм системалаштыру. Үзләштерү дәрәжәсен ачыкклау. Жибәрелгән хаталар буенча фикер алышу һәм төзәтмәләр кертү.

8) Өй эше турында мәгълүмат, аны үтәү буенча күрсәтмә бирү.

9) Рефлексия (дәрәскә йомгак ясау).

Белем һәм осталыкларны системалаштыру дәрәсенәң яқынча структурасы

1. Оештыру этабы.

2. Дәрәскә максат һәм бурычлар кую. Укучыларның уку эшчәнлеген мотивлаштыру.

3. Белемнәрне актуальләштерү.

4. Белемнәрне гомумиләштерү һәм системалаштыру. Укучыларны гомумиләштерелгән эшчәнлеккә эзерләү. Тиешле дәрәжәдә янадан үзләштерү (үзгәртелгән сораулар белән).

5. Белем һәм осталыкларны яңа ситуациядә куллану.

6. Үзләштерү дәрәжәсен тикшерү, жибәрелгән хаталар буенча фикерләшү һәм аларны төзәтү.

7. Рефлексия (дәрәскә нәтижә ясау).

Эшчәнлеккә нәтижә ясау, өйрәнелгән материалны анализлау.

Белем һәм осталыкларны тикшерү дәрәсенәң яқынча структурасы

1) Оештыру этабы.

2) Дәрәскә максат һәм бурычлар кую. Укучыларның уку эшчәнлеген мотивлаштыру.

3) Белем, осталык һәм күнекмәләрне тикшерү (биремнәр күләме һәм авырлык дәрәжәсе буенча программага һәм һәр укучының белем дәрәжәсенә туры килергә тиеш).

Контроль дәрәсләрнең формалары:

- язма контроль;
- телдән һәм язма контроль аралаштырып бирелгән булырга мөмкин.

4) Рефлексия (дәрәскә нәтижә ясау).

Белем, осталык һәм күнекмәләргә төзәтмәләр кертү дәрәсенәң яқынча структурасы

1) Оештыру этабы.

2) Дәрәскә максат һәм бурычлар кую. Укучыларның уку эшчәнлеген мотивлаштыру.

3) Белем, осталык һәм күнекмәләрне диагностикалауның нәтижәләре. Укучыларның белем һәм күнекмәләрендәге хаталарны ачыклау, аларны төзәтү юлларын, белем һәм осталыкларын камилләштерү.

Диагностика нәтижәләре буенча укытучы коллектив, төркемнәрдә һәм индивидуаль эшләү алымнарын планлаштыра.

4) Өй эше турында мәгълүмат, аны үтәү буенча күрсәтмә бирү.

5) Рефлексия (дәрәскә йомгак ясау).

Катнаш дәрәсенәң яқынча структурасы

1) Оештыру этабы.

2) Дәрәскә максат һәм бурычлар кую. Укучыларның уку эшчәнлеген мотивлаштыру.

3) Белемнәрне актуальләштерү.

4) Яңа белемнәрне беренчел үзләштерү.

5) Яңа белемнәрне үзләштерүне беренчел тикшерү.

6) Беренчел ныгыту.

7) Үзләштерү дәрәжәсен тикшерү, жибәрелгән хаталар буенча фикер алышу һәм төзәтүләр кертү.

8) Өй эше турында мәгълүмат, аны үтәү буенча аңлатма бирү.

9) Рефлексия (дәрәскә йомгак ясау).

Заманча дәрәснә проектлаштыру

Хәзерге заман таләпләргә җавап бирә торган дәрәс нинди булырга тиеш? Аны проектлаштырганда укытучыга нәрсәләргә игътибар итү сорала? Бу бүлектә без шушы сорауларга җаваплар табарга тырышыбыз.

Иң беренче чиратта педагогга шуны истә тоту мөһим – дәрестә башкарылган һәр эшчәнлек максатчан һәм нәтижәле булырга тиеш. Моны аңлап кабул итү өчен безгә көндәлек тормышыбызга игътибар итү сорала. Мисал өчен, нинди генә чараны гына алмыйк, сайламыйк (спектакль яисә концерт карау, тәмле ризыklar белән туклану, китап сатып алу һ.б.) без аның алдан ук нәтижәле, көтелгән һәм күңелле булачагына өмет итәбез. Һәрбер чарада ике як урын ала: жырчы – тыңлаучы, артист – тамашачы, пешекче – тукланучы, укытучы – укучы. Әгәр безгә тамаша яисә чара ошаса, без аннан рухи азык алабыз һәм тагын бу чарага килү теләге белән кайтып китәбез, иптәшләребезгә дә бу тамашаны карарга киңәш итәбез, ә инде тискәре тәэсир калдырса, вакытыбызны заяга уздырдык дигән фикердә калабыз. ФДББС (ФГОС) нәкъ менә укучының белем алу процессында теләктәш катнашучысы булуына басым ясый. Белем алу ул – бурыч түгел, ә куанычлы, күңелле бер чара булырга тиешлеген искәртә.

Педагогга ФДББСка җавап бирә торган дәрестә хәзерләгәндә иң беренчел чиратта нәрсәләргә игътибар итү сорала:

- төп максат – укучының шәхси үсешен тәэмин итү;
- укучыларда УУГ формалаштыру;
- укучыларның эзләнү эшчәнлеген дәрестә итеп оештыру һәм танып-белү эшчәнлеген үстерү (укучыларның белемнәре мөстәкыйль эзләнү эшчәнлегенә нәтижәсе булсын өчен).

Заманча дәрестә проектлаштыруның төп принциплары:

1. Белем үзләштерү парадигмасының эчтәлегә үзгәрү (белем үзләштерүдән – эшчәнлеккә);
2. Белем үзләштерүнең эчтәлегеге, формасы, алымнары, методлары һәм технологияләре үзгәрү;
3. Педагогик позицияләренң урыны үзгәрү (укучы-укучы иде, хәзер укучы-укучы);
4. Укучы эшчәнлегендә эчке мотивлар формалашу;
5. Шәхси максатны билгеләү һәм материалның эчтәлегенә шәхси якын килү;
6. Белем алу эшчәнлегенә рефлексив нәтижәләре булу.

Шулай итеп, заманча дәрестә эһәмиятле аспектылары:

- дәреснең максатчан һәм мотивлашкан булуы.
- дәреснең максаты төгәл һәм конкрет булуы, куелган максатка көтелгән нәтижеләрнең җавап бирүе, ягъни тэнгәл килүе зарури;
- дәреснең нәтижелелеге укучыларның билгеләреннән, материалны үзләштерү дәрәжәсеннән чыгып түгел, ә укучыларның эшчәнлегеннән чыгып бәяләнәргә тиеш. Шул ук вакытта дәрестә “белем” алуның әһәмияте кимеми, киресенчә, булган белемнәрне гамәлдә куллана белүгә игътибар гына арта;
- дәреснең яңа белем бирү максаты – укучыларның үзләре алдына мөстәкыйль максат куюлары һәм аңа бару бурычларын билгеләп эшчәнлек оештырулары;
- заманча дәреснең эшчәнлеккә корылган булуы;
- яңача корылган дәреснең мәгънәсе – ул белем алу процессы вакытында куелган проблеманының укучылар тарафыннан танып-белү эшчәнлегенә аша чишелүе;
- дәрестә никадәр дәрәжәдә мөстәкыйль эшчәнлеккә күбрәк урын бирелсә, шул кадәр яхшырак (бу очракта укучылар текст өстендә эшләп проблеманы чишәргә өйрәнәләр һәм мәгълүмати компетенцияләргә ия булалар);
- заманча дәрес белем бирү процессында дискуссия, видеотәнкыйть, эшлекле һәм рольле уеннар, ачык со-раулар кебек эшлекле методлар һәм алымнарның актив кулланылуның белән аерырылып тора.

Традицион эшчэнлекткө һәм ФДББСка нигезленеп оештырылган укытучы эшчэнлегендәге аермалар

Позиция	Традицион эшчэнлек	ФДББС нигезленеп эшләгән укытучының эшчэнлеге
Дәрәскә эзерлек	төгәл структурага нигезленеп корылган дәрәс комплекты; 0% укытучы иреге; дәрәслек вакытында укытучы бары тик дәрәслек белән методик рекомендацияләргә таяна.	дәрәсен планы сценарий рәвешендә; 30-60% укытучыга ирек бирелә; дәрәс вакытында укытучы дәрәслекне, методик рекомендацияләрен, мате-интернет-ресурсларны, хезмәттәшләренен материалларын куллана, шул рәвешле, тәжрибә белән алышыну барлыкка килә.
Дәрәснән төп этаплары	дәрәснән күп вакыты материалны аңлатуга һәм ныгытуга китә (80% – укытучы сөйләмә).	аңлату дәрәсеннән 20-30% ала, ныгыту 5-10%; дәрәсеннән күпчелек өлеше мөстәкыйль эшчэнлекткә карый.
Укытучының дәрәс алдына куйган максаты	дәрәстә планлаштыгырылган бар нәрсәгә өлгерү.	укытучыларның эзләнү, материал тулдура, уку бурычын дәрәс билгеләү эшчэнлеген оештыру
Укытучыларның эшчэнлеге биремнәрне формалаштыру аша башкарыла	чиш, күчереп яз, чагыштыр, тап, башкара; 93% - репродуктив биремнәр, 7% - эзләнү (күпчелек очракта көчле укытучылар өчен кулланыла).	анализла, дәлиллә, чагыштыр, символ аша билгелә, схемасын яисә моделен бир, дөвәм ит, гомумиләштер, нәтижә чыгар, чишү юлын тәкъдим ит, баялә, үзгәрт, уйлап тап. һ.б.

ФДББС гамэлгэ ашыруда укытучының роле

Яңа таләпләр кысаларында укытучының позициясе үзгәрсе дә, аның әһәмияте кимемәде. Укытучы ул:

- ижади сәләтләрне үстерү өчен уңайлы шартлар тудыра алучы;
- белемнәрне үзләштерүгә ижади якин килүгә өйрәтүче;
- мөстәкыйль фикерләүгә өйрәтүче;
- материалны өйрәнү вакытында мөстәкыйль сораулар формалаштырырга өйрәтүче;
- предметны үзләштерүгә мотивация тудыручы һәм укучыларның шәхси үзенчәлекләрен, сәләтләрен күрә һәм бәяли белүче.

Димәк, укытучы – ул эзләнүче, киңәшче, оештыручы, проектны житәкләүче, белемнәр белән эффектлы эшне оештыра торган юнәлтүче, “коллектив укытучысы”.

Укытучы тарафыннан дәресе нәтижәле итеп оештыру өчен нәрсәләргә игътибар итү сорала:

- аеруча уңышлы дип табылган дифференциаләшкән һәм шәхси укытуга юнәлдерелгән, кызыксынуны арттыра торган һәм ижади активлыкны үстерә торган укыту методларын, эффектлы алымнарны сайлау, уйлап табу;
- үзконтрольлекне оештырып эшчәнлекне башкару (дәресең планын педагогик принциплардан – эзлеклек, оптимальлек, кешелеклек, гуманитарлыктан чыгып коррекцияләү);
- булачак дәресең план-сценариясен (технологик картасын) төзү.

Дәресең нәтижәле булуының алшартлары:

- кысыксындыру, мобилизацияләү;
- дәресең беренче минутыннан укучыларны актив эшчәнлеккә алып керү;
- дәресең планында каралган гамәлләрне үзчиратында башкару;
- дәрестә эшлекле генә түгел, ижади, хис-эмоцияләргә

бай булган, уңай теләктәшлеккә корылган атмосфераны булдыру;

– укучыларның игътибарына бирелгән информациянең никадәр дәрәс кабул итүлүен, үзләштерелүен белү өчен этапларда каралган барлык чараларны куллану;

– уку-укуту алымнарының арсеналын төрлөндөрү;

– дәрәснә тәмамлаганда өй эшен төгәл формалаштырып бирү һәм киләсе дәрәскә “күпер” салу (киләсе дәрәстә нинди теманы үтәчәкләрен һәм ул материалның әһәмиятен ачыклап бирү).

Дәрәстә укучының игътибарын даими жәлеп итеп тору алымнары:

– проблемалы ситуацияләр булдыру;

– укучыларның белем үзләштерү темпларын үзгәртеп тору (тизләтү яисә әкрәнәйтү);

– укучыларга көтелмәгән, кызыклы сораулар хәзерләү;

– белем бирү процессында аудио-, видео техник чараларны, күрсәтмәлекне куллану;

– фронталь, төркем белән эшләү төрләрен актив чиратлаштырып тору;

– дәрәстә төрле кызыклы ситуацияләрне мисал итеп китерү;

– уңышлылык халәтен тудыру;

– дәрәс эчтәлегенә төрле уеннарны кертеп жиберү;

– көч сынашу-узышуга корылган биремнәрне бирү;

– укучылар белән ышанычлы әңгәмә-диалог кору.

Алда искәртеп кителгәнчә, белем бирү процессында укучыларның танып белү эшчәнлеген оештыруның алшарты – кызыксындыру, мобилизацияләү һәм балаларны дәрәснәң беренче минутыннан ук актив эшчәнлеккә алып керү. Заман таләпләре шартларында оештырылган укутуның төп үзенчәлеге дә шунда: ки, укутучы белемнәрне әзер хәләндә бирми, укучылар алдына бурыч куя, аны кызыксындыра, хәл итү өчен аерым чаралар табу теләге уята. Бу бурычны хәл итү юлларын эзләү барышында ул үзендә яңа белемнәр булдыра. Традицион укуту

төрөндө укытучы турыдан-туры кызыксындыру чараларына басым ясый (укытучы кызык итеп сөйли, күрсөтмә эсбаптар белән кызыксындыра — укучыга кызык, бирелеп тыңлый), яки бу материалның киләчәктә тормышта кирәк булганлыгына аерым басым ясый (дәрәс бик кызык түгел, иллюстратив материаллар юк, ләкин бу фән яки аның бер бүлгегә югары уку йортына керү имтиханнарына хәзерлектә бик әһәмиятле, шуңа күрә укытучыны тыңларга һәм материалны аңлап калырга кирәк).

Проблемалы укытуның төп төшөнчәсе – проблемалы ситуация. Проблемалы ситуация кешегә нәрсә дә булса уйлау яисә нинди дә булса эш башкару өчен белемнәр, анык эш ысуллары житешмәгәндә, белем һәм житешмәгән күнекмәләр арасында каршылыктар туганда барлыкка килә. Проблемалы ситуация укучыда барлыкка килгән каршылыктардан, кыен ситуацияләрдән чыгу телгә барлыкка килгәндә генә өйрәтү үзлегенә ия. Проблемалы ситуация тудыруның беренчел бурычы — ул интеллектуаль кызыксындыру. Проблемалы ситуация барлыкка килгән вакытта укучы үзе кызыксынып, кирәкле белем алу юлларын эзли, мөстәкыйль рәвештә тапкан уңыш аңарда канәгатьләнү хисе тудыра.

Әлбәттә, бу хис һәр төрле проблемалы ситуациядә барлыкка килмәскә мөмкин. Бу хәлэт барлыкка килсә өчен ике төрле шартны сакларга кирәк. Ситуацияне чишү эшчәнлегә укучыга азы-күпме кызыклы, көчәннән килерлек булырга, ул аны эшли алуын сизәргә, үзәндә аны жиңеп чыгарлык белем булуын күз алдына китерерлек булырга тиеш.

Проблемалы ситуацияләр тудыру алымнары:

1. Каршылык тудыручы сораулар бирү (каршылыклы фикер тудыручы факторны булдыру): нинди кызыклы фактлар белән очраштыгыз? Сездә берәр төрле сорау барлыкка килдеме? һ.б.;

2. Эшчәнлек вакытында укучылар арасында төрле фикерләр тудыра торган сораулар яисә биремнәр бирү;

3. Укучыларның күзаллауларына тәңгәл килеп бетмәгән практик биремнәргә башкарырга бирү. Сөз ничек төшөнгән идегез? Нәрсә килеп чыкты? Проблеманы аңлатыгыз;

4. Укучылар башкарып чыга алмый торган практик бирем бирү. Сез бу эшне башкарып чыга аласызмы? Сэбэплэре нэрсэдэ? Сезгэ нэрсэ билгеле түгел?;

5. Алдагыларына охшаш булмаган биремнэр бирү: сез бу биремне башкара алдыгызмы? Алдагы биремнэн нэрсэсе белэн аерылып тора? Нэрсэ билгеле түгел? Дэрсенэң максатын билгелэгез;

6. Алдагы белемнэрнең житмәүчәнлеген күрсәтә торган биремнэр бирү.

Бу биремне ничек башкарырга жыенасыз? Эшне башкара алдыгызмы? Бу эшне башкару өчен нинди белем-күнекмэлэрегезне куллана чаксыз?;

Проблемалы ситуациялэрне тудыру өчен киңэшлэр:

1) Уку-укыту проблемасы укучыларны үзенең эмоциональ-леге, кызыклы булуы, гадэти түгеллеге белэн аерылып торырга тиеш;

2) Укытучы укучыларның эмоциональ халэтенэ игътибарлы булырга тиеш;

3) Дидактик принциплар саклана (фәннилек, аңлаешлылык, системалылык, укытучының активлыгы).

Проблемалы ситуациялэрнең чишү формалары:

- дискуссия;
- фәнни бэхэс;
- проблемалы лекция;
- проблемалы биремнэр;
- эзләнү-тикшеренү характерындагы биремнэр;
- проблематик текстлар һ.б.

Бу төр эшчәнлеклэрне оештырып башкарылган дэреслэрдэ алынган белемнэр укучының хэтерендэ генэ бер мәгълүмат буларак кына түгел, э тормыш итү өчен эһәмиятле булган алшартлар буларак формалашырлар.

Дэрестэ проблемалы ситуация тудыру чаралары биһисап, сезнең игътибарыгызга берничэ мисал тэкъдим итэбез.

**Тема. Сүзләрне кушу ысулы. Кушма, парлы, тезмә сүзләр.
(рус мәктәбенең татар төркемнәре өчен, 5 нче сыйныф)**

Укытучы. Укучылар, бүгенге дәрестә дә сүз ясалу ысулларын өйрәнүне давам итәрбез. Хәзер игътибар белән тактада бирелгән сүзләргә карагыз. Сүзләр төзелешләре ягыннан нинди? Таблицаны тутырыгыз.

Көнъяк, һәлак булу, аккош, аш-су, үги ана яфрагы, унике, көне-төне, күз салу, очсыз-кырыйсыз, юлбашчы, дус-иш, егерме ике, алмаш-тилмәш, күзаллау, бүлэк итү.

Көтелгән җавап:

аккош	дус-иш	бүлэк итү
унике	аш-су	һәлак булу
күзаллау	көне-төне	күз салу
юлбашчы	очсыз-кырыйсыз	егерме ике
көнъяк	алмаш-тилмәш	үги ана яфрагы

Укытучы. Мондый сүзләр сүз ясалышы ысулларының кайсына карый? Укучы. Таблицаның беренче баганасындагы сүзләр – кушма сүзләр, икенчесендә – парлы сүзләр һәм өченчесендә – тезмә сүзләр. Алар сүзләрне кушу ысулы белән ясалган.

Укытучы. Әйтелгәннәрдән чыгып, дәрескә уку максаты куегыз.

Укучы. Без бүген сүзләрне кушу ярдәмендә яңа сүзләр ясалуы турында сөйләшербез.

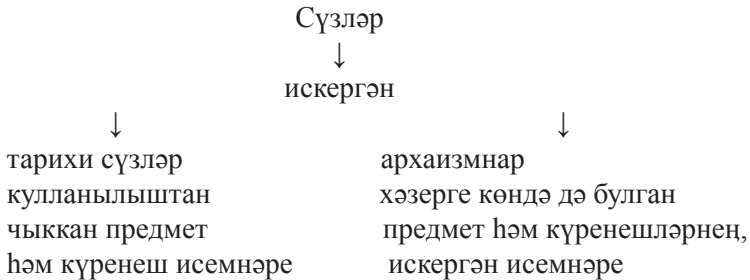
Укытучы. Дәрес. Сүзләрне кушу ысулы белән кушма, парлы, т езмә сүзләр ясалу үзенчәлекләре турында сөйләшербез. Татар теленең сүз байлыгы белән танышырбыз. Хәзер дәфтәрләргә бүгенге числоны, теманы язып куйыйк. Аннары дәреслекне ачып, бирелгән кагыйдәләр белән танышырбыз.

Укучы (укый). Сүзләрне кушу ысулы белән яңа сүзләр ике яки берничә сүзгә кушып, теркәп яки тезеп ясалалар. Төзелешләреннән чыгып, әлеге ысул белән ясалган сүзләрне кушма, парлы, тезмә сүзләр дип атыйлар.

**Татар теленең кулланылыш дәрәжәсе ягыннан
сүзлек составы. Искергән сүзләр.
(рус мәктәпләрендә татар төркеменең 5 сыйныфы)**

- Экранда Г. Тукайның “Эшкә өндәү” шигыре.
Укытучы шигырьне сәнгатьле итеп укый.
Укытучы:
 - Г. Тукайның тагын нинди әсәрләрен беләсез?
 - Бу шигырь безне нәрсәгә өйрәтә? (Эш сөючән, тырыш булырга өйрәтә.)
 - Укучылар, әлеге шигырьдә кайсы сүзләргә аңлау сезгә авыррак тоелды? (ушбу, жиһан, ижтиһад, олугъ, мөкаддәс)
 - Сез ничек уйлайсыз, бу нинди сүзләр? (иске сүзләр)
 - Бу сүзләрнең мәгънәләрен без каян белә алабыз? (Өлкәннәрдән сорый алабыз, аңлатмалы сүзлектән таба алабыз.)
 - Ягез әле, аңлатмалы сүзлекләрдән әлеге сүзләрнең мәгънәләрен эзләп карыйк.Ушбу – бу, шушы.
Жиһан – дөнья
Ижтиһад – тырышлык
Олугъ – зур, бөек
Мөкаддәс – изге
 - Укучылар, әлеге сүзләр искергән сүзләр дип йөртелә. Аерым сүзләр, искереп, кулланыштан төшеп калалар, яна сүзләр барлыкка килә. Шулар рәвешле тел һәрвакыт үзгәрә торган. (Үзбәя)

2. Модельләштерү.

(Үзбәя). (Дәфтәрләргә тема языла)

3. Тарихи сүзләргә һәм архаизмнарға бүлеп язарга:

Мәселән: Архаизмнар:	Тарихи сүзләр:
Аршын	өяз
инсан	мәхәллә
арык	сөңге
вә	ядрә

(Үзбәя)

(Ял минуты)

ФДББС тәләпләре нигезендә дәрәскә анализ һәм үзанализ

Хәзерге заман дәрәсенә куелган тәләпләр системасы түбәндәгеләрдән чыгып билгеләнә:

- ФДББСның концепциясе;
- хәзерге заман дидактикасы принциплары;
- эзлекле-эшчәнлекле яқын килү позициясе (УУГ формалаштыру аша укучыларның шәхси үсешен тәәмин итү).
- белем бирү эшчәнлегенә үзүсешкә һәм даими белем үзләштерүгә юнәлтелгәнлегә;
- мәгариф системасында укучының социаль үсешен проектлаштыру һәм конструкцияләү;
- укучыларның актив танып-белү эшчәнлегә;
- уку-уқыту процессын шәхси, психологик, физиологик һәм яшә үзенчәлекләрен исәпкә алып төзелүе.

Дәрәскә куелган тәләпләр системасы

- максатчанлык;
- мотивлашканлык;
- белемнәрнең гамәли әһәмияте (укучыларга үзләштерелгән белемнәрнең һәм күнекмәләренә гамәлдә куллану алу мөмкинлекләрен күрсәтү);
- эчтәлекне сайлау. Дәрәс өчен кирәкле булган мәгълүматлар укытучы тарафыннан, дәрәс алдына куелган максат-бурычлардан, көтелгән нәтижәләрдән чыгып сайланылырга тиеш, башка төр мәгълүмат “өстәмә йок” буларак түгел, ә бары тик ярдәмчел характерда гына булырга тиеш.

- белемнәрне интегральләштерү;
- дәресең һәр этабын түбәндәгечә башкарырга: укыту биремен бирү → биремне башкаруга юнәлтелгән эшчәнлеккә нәтижә чыгару → башкару процессын һәм аның дәрәжәсен контрольдә тоту → рефлексия;
- укучылар тарафыннан дәресең һәр этабына нәтижә чыгарттыру, этаплар арасында кире бәйләнеш булдыру;
- танып-белү эшчәнлегә процессы вакытында укучыларның мөстәкыйль (интернет ресурсларны һәм башка төрле мәгълүмат чараларын куллану) эшчәнлекләрен күзалдына тоткан блокларның булуы;
- парлы һәм төркем эшләренең оештырылуы (коллектив эш нормаларын үзләштерү һәм коммуникатив компетенцияләргә үстерү);
- үзконтроль, рефлексия алымнары, үзэшчәнлек һәм аның нәтижеләре өчен җаваплылыкны формалаштыру, үзтикшерү һәм береберенә тикшерү системасын кулану;
- эшчәнлек процессында үз урыныңны танып белү буларак рефлексия;
- укучыларның һәр төр эшчәнлегенә сыйфатлы уңай бәя бирү (уңай уку мотивациясен формалаштыруга этәргеч ясау);
- өй эшләренең күләмен минимальләштерү һәм вариативлыкны тәкъдим итү;
- дәрестә уңай хәләт һәм сәламәтлекне саклау шартларын булдыру.

Шулай итеп, федераль дәүләт белем стандартлары таләбе укытучыга татар теле дәресләрен оештыруда комплекслы караш булдырырга ярдәм итә, иҗади эзләнүләргә юл ача, укучыны шәхес буларак үстерергә, укытуны тормышка якынайтырга булыша.

Дәрәскә анализ ясау схемасы

Дәресең карауның максаты:

Дата:

Сыйныф, укытучы:

Сыйныф укучыларының саны:

Дәрестә катнаштылар:

Дәреснең темасы:

Дәреснең тибы:

Дәрес алдына куелган дидактик бурычлар:

Дәреснең максаты:

Дәрескә анализ бирүнең әһәмиятле аспектлары

Дәрескә анализ бирүнең беренчел аспектлары	Күзәтүләрнең эчтәлеге
Дәреснең дидактик бурычы (кыскача бәяләү анализы)	дәрес алдына куелган дидактик бурычның сайлап алынган эчтәлеккә туры килүе; дидактик мәсьәләләрнең чишелеш нәтижеләре
Дәреснең эчтәлеге	дәреснең эчтәлеге дәреслекнең һәм программаның эчтәлегенә туры киләме?
Укыту методлары	сайлап алынган уку-укыту алымнары һәм чаралар куелган максатка җавап бирәләрме?
Укыту формалары	укыту формалары (фронталь, төркем, шәхси, коллектив) дәреснең дидактик бурычларына җавап бирәме? тәкъдим ителгән биремнәр максаттан чыгып биреләме ?
Дәреснең нәтижеләлеге	дәреснең нәтижәсе куелган бурычларга җавап бирәме?
Дәреснең гамәли юнәлеше	укучыларга тәкъдим ителгән сорауларның, биремнәрнең гамәли эчтәлеге
Укучыларның мөстәкыйль эшчәнлеге	укучыларның дәреснең дидактик бурычларын чишкән вакытындагы мөстәкыйль эшчәнлекләренең дәрәжәсе укучыларның мөстәкыйль эшчәнлекләренең характеры (репродуктив, ижади) бер-берсенә ярдәм күрсәтү
Дәреснең һәр этабында УУГ формалаштыру	шәхси, танып-белү, коммуникатив, регулятив
ИКТ компетентлыкны формалаштыру	дәрестә ИКТны куллану, укучыларда ИКТ компетентлыгының формалашу дәрәжәсе

Дәреснең структурасы	дәреснең структурасы дидактик бурычларга жавап бирәме?
Педагогик стиль	Педагогик этика кагыйдәләре сакланамы ?
Гигиена таләпләре	Температура режимы, сыйныфны һаваландыру, эшчәнлек төрләрен чиратлаштыру, динамик тәнәфесләр ясау.

Теләкләр һәм киңәшләр:

Дәрескә үзәналлиз

Дәрескә үзәналлиз – укытучының профессиональ үсешен, камиллеген тәэмин итә торган чара.

Дәрескә үзәналлиз ясау түбәндәгеләргә мөмкинлек бирә:

- укучы һәм укытучы эшчәнлегенә алдына дәрәс максатлар формалаштырып куерга;
- үз педагогик эшчәнлекнең шартлары белән максатка илтү юллары, алымнары арасында бәйләнеш тудыру күнекмәләрен үстерергә;
- үз педагогик хезмәтнең нәтижәләрен төгәл планлаштырырга һәм аларны күрә белү күнекмәләрен формалаштырырга;
- укучыда үзәнни формалаштырырга, башкарылган эшләр һәм дәреснең соңында барлыкка килгән нәтижәләр арасында бәйләнешне күрә алырга.

Дәрескә үзәналлиз планы

I вариант

1. Сыйныфка кыскача характеристика.
2. Дәреснең темасы.
3. Тематик бүленештә бу дәреснең урыны.
4. Дәреснең максаты:
 - а) белем бирү;
 - ә) фикерләүне, күнекмәләрен үстерү;
 - б) тәрбия бирү.
5. Дәреснең төре:
 - а) яңа материалны аңлату;
 - ә) ныгыту;

- б) гомумиләштерү-йомгаклау;
- в) белемнәрне тикшерү-контроль;
- г) катнаш дәрес.

6. Дәреснең структурасы, төп элементлары, вакыт бүленеше.

7. Дәрестә кулланылган материалларның максатка ирешүдәге роле.

8. Дәрестә кулланылган методлар, алымнар.

9. Дәрестә күрсәтмәлелек.

10. Балалар белән индивидуаль эш формалары.

11. Укучыларның белемнәрен баяләү.

12. Дәрәскә йомгак (уңышлы, уңышсыз яклар).

II вариант

1. Укытучының Ф.И.О. белеме, эш стажы, категориясе.

Нинди методик проблема өстендә эшләве. Ни өчен әлеге проблеманы сайлавы. Эксперименталь эше, нәтижәләре.

2. Дәреснең темасы, класс, программада бу дәреснең нинди урын тотуы.

3. Дәрес тибы.

4. Дәреснең максатлары. Өйрәтү, күнекмәләр үстерү һәм тәрбияви максатларга ирешә алу-алмавы.

5. Дәрес үткән сыйныфның үзенчәлекләре (үзләштерү дәрәжәсе, башка дәресләрдә һәм хәзерге дәрестә активлыклары, мөмкинлекләре, укытучының бу класс укучылары белән эшләвендә нинди индивидуаль алымнар куллануы, ни өчен нәкъ әлеге сыйныфта ачык дәрес күрсәтүнең сәбәпләре).

6. Дәресне оештыру өчен кулланылган фәнни һәм методик әдәбият, техник чаралар, компьютер технологияләре һ.б. күрсәтмәлелек.

7. Дәрестәге үзенчәлекләрнең эшчәнлегенә һәм укучылар эшчәнлегенә бәя, дәреснең нәтижәлелеге, планлаштырылган эшләрнең үтәлүе, укытучының үз тәэсирләре. Дәреснең уңай һәм кимчелекле яклары.

8. Укытучы киләчәктә нинди юнәлештә эшләргә планлаштыра.

III вариант (тәфсилле, киңәйтелгән)

1. Класска характеристика.

- үзара мөнөсәбәт;
 - психик һәм биологик үсештәге тайпылышлар;
 - сыйныф хәзерлегенең кимчелекләре;
2. Үзләштерелә торган темада дәреснең тоткан урыны.
- дәресләр арасындагы бәйләнеш;
3. Дәреснең гомуми максатына характеристика (үстерелешле, тәрбияви, белем-бирү).
4. Дәрес планына характеристика.
- укуыту материалының эчтәләге;
 - укуыту методы;
 - укуыту алымнары;
 - танып-белү эшчәнлеген оештыру формалары.
5. Дәрес төзелешенең планга жавап бирүе (тәңгәл килүе).
- дәреснең этапларын анализлау;
 - үзанализның төзелеш аспектылары;
 - дәреснең һәр элементына анализ.
6. Һәр дәрес элементының килеп чыккан нәтижәләргә керткән өлеше.

Һәр элементны оптималь рәвештә сайлап алынганлыгын исбатлау, дәлилләү.

7. Функциональ аспекты.

- дәреснең төзелеше ни дәрәжәдә максатка жавап бирә;
- укучы белән укуытучы арасындагы аралашу стилинә анализ һәм аның килеп чыккан нәтижәгә тәэсире;

8. Килеп чыккан нәтижәләргә бәя бирү аспекты.

- дәрестә УУГ формалаштыру;
- дәрес алдына куелган максат һәм нәтижә арасындагы тәңгәлсезлекләргә билгеләү, аларның сәбәпләрен ачыклау;
- йомгаклау һәм үзбәя;
- педагогик үзанализга системалы яқын килү.

Сыйныфка кыскача характеристика бирү:

- сыйныфның хәзерлеге;
- парларда һәм кечкенә төркемнәрдә эшли белү күнекмәләре;
- укучыларда бер-берсенә фикерләрен тыңлап кабул итә белүләре һәм фронталь эшчәнлеккә оештыра белүләре;

- укучыларда үзбөя һәм дустыңның эшчәнлегенә бөя бирү күнекмәләре;
- сыйныфтагы аралашу стилинә характеристика:
 - сыйныфта нәрсә өйтенлек итә: узышумы әллә хезмәттәшлекме
 - сыйныфтагы әйдаманнарның һәм аутсайдерларның проблемасы;
 - укучыларның уку-уқыту эшчәнлегенә жәлеп ителеше;
 - программаны үзләштерү дәрәжәсенә характеристика:

Дәрес проектының нәтижәлелегенә анализ:

- Дәрес алдына куелган максатның чынбарлыкка жавап бирүе.
 - Дәрестәге эшчәнлекне ничек оештырырга?
 - Дәрестә нәрсәне өйрәнү күздә тотыла? Ни өчен? Укытучы бу материалны үзе ни дәрәжәдә белә?
 - Укучыларга нинди төшенчәләр тәкъдим ителә? Нинди төшенчәләргә алар таяна алалар?
 - Нинди төшенчәләр алар өчен нигезле булып тора?
 - укучылар үзләштереләсе материал турында нәрсәләр беләләр? Бу төшенчәләргә һәм материалны үзләштерү өчен укучылар нинди уку-уқыту гамәлләрен башкарырга тиешләр?
 - Укучыларга бурычларны тәкъдим итү ничек планлаштырыла?
 - Дәрес барышында укучылар нинди катлаулы моментларга һәм кыенлыкларга очрага мөмкинләр? Укучылар тарафыннан башкарылырга мөмкин булган хаталарны алдан билгеләү.
 - Дәрес проектының чынбарлыкка жавап бирүенә гомуми нәтижә
- Дәрес проектлаштырылганча башкарылдымы?
- Дәреснең нәтижәләре максатка жавап бирәме?
- укучылар укыту бурычларын кабул иттеләрме?
- Укытучы тарафыннан ничек һәм ни дәрәжәдә уку-уқыту ситуацияләре булдырылды?

- Контроль эшләр ничек оештырылды?
- Контроль эшләр мөстәкыйль эшчәнлек эчендә каралдымы әллә инде башка төр эшчәнлек эчендә генә башкарылдымы? Укучылар үзләренең эшчәнлекләрен бәяләгәндә үзләренең билгеләренә әллә укытучыныкына таяндылармы?

Дәреснең бөтенлегенә бәя.

- Дәрес ни дәрәжәдә ФДББС таләпләренә җавап бирде?
- Ни дәрәжәдә укучы-укучы, укучы-укытучы, укучы-төркем арасындагы үзара бәйләнеш оештырылды?

Дәрес этаплары арасындагы бәйләнешне характерлау:

- Дәреснең иң көчле, отышлы һәм иң йомшак урыннарын ачыклагыз һәм аларның дәреснең нәтижәсенә булган тәэсирен билгеләү.
- Уку-укыту бурычларын чишү барышындагы укучыларның рефлексив эшчәнлеген анализлау.

ФДББС НИГЕЗЕНДӘ ДӘРЕСКӘ ТЕХНОЛОГИК КАРТА

“Технологик карта” төшенчәсе педагогика фәненә төгәл, техника житештерү өлкәләреннән килеп керә. Технологик карта – житештерелгән эшләнмәнең эшкәртелү процессын, составын, чималын, технологик режимын, коралларын, житештерелү вакытын, житештерүченең квалификациясен һ.б. тасвирлаган технологик документациянең бер формасы. Дәреснең технологик картасы – укытучы һәм укучы арасындагы үзара педагогик эшчәнлекне планлаштыра торган заманча бер форма. Шул рәвешле, дәреснең технологик картасы – дәреснең гомумиләштерелгән, график тасвирламалар ярдәмендә башкарылган сценариясе, дәресне проектлаштыруның нигезе, укытучының шәхси эш методлары белән таныштыру чарасы.

Технологик карта ярдәмендә белем бирү укыту-тәрбия процессын нәтижәле итеп оештырырга, ФДББС таләпләре нигезендә предмет, метапредмет һәм шәхси осталыкларының үсешен тәэмин итергә, укытучының дәрескә эзерләнү вакытын житди дәрәжәдә киметергә ярдәм итә.

Технологик картаны кулланып башкарылган проектлы педагогик эшчәнлекнең асылы – мәгълүмат белән эш иткәндә инновацион технологияләрне куллану, теманы үзләштерү өчен бирелгән биремнәрнең тасвирламасын бирү, көтелгән нәтижәләрне формалаштыру. Технологик картаның үзенчәлекләреннән интерактивлыкны, алгоритмлыкны, төзеклекне, мәгълүматларның гомумиләшүен билгеләргә була.

Технологик картаның төзелеше:

- теманың исеме (сәгатьләр саны белән);
- уку-укыту эчтәлеген үзләштерү максаты;
- планлаштырылган нәтижәләр (шәхси, предмет, предметара, УУГ, мәгълүмати-интеллектуаль компетентлык);
- метапредмет бәйләнешләр һәм аларны оештыру киңлеген (эш формалары һәм ресурслар);
- теманың төп төшенчәләре;
- теманы өйрәнү технологиясе (һәр дәрес этабында максат,

көтелгән нәтижәләр, гамәли һәм диагностик биремнәр);

- Көтелгән нәтижәләргә ирешү дәрәжәсен ачыклау өчен каралган контроль биремнәр.

Технологик карта укытучыга түбәндәге мөмкинлекләргә бирә:

- ФДББС нигезендәге планлаштырылган нәтижәләргә тормышка ашыру;
- конкрет теманы өйрәнү процессында формалашчак УУГ билгеләү;
- укучыларда эзлекле рәвештә УУГ формалаштыру;
- дәрәжә темасын үзләштерүне күздә тотып, максаттан алып ахыргы нәтижәләргә кадәр булган эшчәнлекнең эзлеклелеген проектлаштыру;
- билгеле дәрәжә этабында каралган төшенчәләргә төшенү дәрәжәсен билгеләү;
- эшчәнлекне чиреккә, яртыеллыкка, уку елына проектлаштыру;
- ижади эшчәнлеккә вакыт булдыру;
- предметара белемнәрнең тормышка ашу мөмкинлекләрен билгеләү ;
- предметара бәйләнешне тудыру;
- укыту-тәрбия процессында катнашучыларның килешенгән гамәлләрен оештыру;
- планлаштырылган нәтижәләргә гамәлдә ни дәрәжәдә ирешелгәнлекләрен ачыклау һәм диагностика үткөрү;
- оештыру-методик мәсьәләләргә чыгу;
- белем бирүнең сыйфатын арттыру.

Технологик карта мәктәп житәкчеләргә программаның үтәлешен һәм көтелгән нәтижәләргә ирешү дәрәжәсен контрольдә тотарга, кирәкле методик ярдәм күрсәтәргә ярдәм итә.

Технологик карта үрнәкләре

Үрнәк 1.
Укытучы
Дәрес
Татар теле
Сыйныф
Дәрес төре
Дәреснең технологик төзелеше
Дәрес темасы
Максат
Төп терминнар, аңлатмалар
Ирешеләчәк нәтижә
Предмет күнекмәләре
Язу күнекмәләре:.....
Уку-язу күнекмәләре:.....
Тел күнекмәләре:.....

Шәхескә кагылышлы универсаль уку гамәлләре (УУГ):

- дәрәс сөйләм булдыруга омтылыш;
- үз фикереңне әйтә белү;
- төркемнәрдә килешеп эшли белү;
- иптәшенә рухи ярдәм күрсәтә белү;
- фикереңне дәлилли белү.

Регулятив УУГ:

- уку бурычларын кую;
- барлыкка килгән ситуациядә ориентлаша белү;
- үз фикереңне төгәл житкерү;
- дәрәстән дәрәс түгелне аеру;
- таныш арасынан таныш булмаганны билгели белү;
- нәтижеләр формалаштыру.

Танып белү УУГ:

- тиешле мәгълүматны табу һәм аерып алу;
- төрле рәвештә бирелгән мәгълүматны кабул итү һәм аңлау;

- рәсемнәр, иллюстрацияләр ярдәмендә сорауларга җавап таба белү;
- укыганны анализлау.

Коммуникатив УУГ:

- башкаларның сөйләмен ишетү һәм тыңлау;
- үз фикереңә ышандыра белү;
- башкаларга аңлаешлы сөйләм төзү.

Эшне оештыру

Эш формалары

Ресурслар

Фронталь эш

Төркемнәрдә һәм парларда эш

Индивидуаль эш

Куллану өчен дәрәслек:

Эш дәфтәре

Техник чаралар: компьютер, презентация, мультимедиа

Өйрәнү технологиясе

Дәрәс этаплары

Слайдлар, күрсәтмәлекләр, картина

Укытучы гамәлләре

Укучылар гамәлләре

Үрнәк 2 .

Педагогның фамилиясе, исеме, әтисенең исеме:

Предмет:

Сыйныф :

Дәрәс тибы:

Дидактик төзелешле дәресең технологик картасы

Тема							
Максат							
Бурычлар	Белем бирү, үстерелешле, тәрбияви						
УУГ	Шәхси, регулятив, коммуникатив, танып белү						
Көтелгән нәтижәләр	Предмет. Белү. Күнекмәгә ия булу (шәхси, метапредмет)						
Төп төшенчәләр							
Предметгара бәйләнеш							
Ресурслар (төп, өстәмә)							
Дәрес формасы	Фронталь, шәхси, парлы, төркем						
Технология							
Дәресең дидактик структурасы	Укучыларның эшчәнлеге	Укылучы эшчәнлегә	Көтелгән нәтижәләргә ирешүгә юнәлтелгән биремнәр	Планлаштырылган нәтижәләр	Предмет	УУГ	
Оештыру моменты							
Өй эшен тикшерү							
Яңа материалны өйрәнү							
Материалны ныгыту							
Контроль							
Рефлексия							

Методик төзөлөшлө дәресең технология картасы

Дәресең дидактик структурасы	Дәресең методик структурасы				Дидактик бурычларыны чышу билгеләре
	Укыту методлары	Эшчәнлек формасы	Методик алымнар һәм аларның эчтәлегә	Укыту чаралары	
Белемнәрне актуальләштерү					
Яңа материалны бирү					
Материалны ныгыту					
Нәтижеләр чыгару					
Өй эше					

Дәресең дидактик структурасы дәрес этапларыннан чыгып формалаштырыла, әмма дәресең формасы аның тибыннан чыгып үзгәргә мөмкин.

ПРОЕКТ ҺӘМ ЭЗЛӘНҮ-ТИКШЕРЕНҮ ЭШЧӘНЛЕГЕН ОЕШТЫРУ МЕТОДИКАСЫ

Проект һәм эзләнү-тикшеренү эшчәнлегенң аермасы

Белем-бирү һәм мәгариф өлкәсендә “проект” һәм “тикшеренү” эшчәнлеге төшенчәләренә карата берникадәр буталчылык яшәп килә. Эшчәнлек турында сүз йөрткәндә: проект, тикшерү-эзләнү, проект – тикшерү, фәнни тикшерү кебек төшенчәләрне куллану күзәтелә. Ө кайсысы дәрәс?... Бу сорауга дәрәс жавап бирер өчен, иң беренче чиратта, эшне төшенчәләргә билгеләмә бирүдән башлайк.

Проект (“тикшеренү”нең “туган-кардәше” булып торса да, аның жисеме бөтенләй башкада) – ул әле булмаган нәрсәне (мисал өчен, яна бинаны, программаны) барлыкка китерүгә юнәлтелгән һәм аның тормышка ашу процессын күзаллаган бер идея, уй-теләк. Шунуң өчен дә проект алдына куелган максат төзү, барлыкка китерү, булдыру, ижат итү, ирешү һ.б. кебек фигыльләр ярдәмендә формалаштырыла. Шулай итеп, проект – ул:

- 1) нинди дә булса механизмның яки корылманың планы;
- 2) нинди дә булса документның алдан эзерләнгән тексты;
- 3) теләгенне тормышка ашыру планы.

Элек «проект» сүзе техника өлкәсендә генә кулланылган булса, хәзер музыка, театр, әдәбият, бизнес өлкәләрендә дә теләгенне тормышка ашыру планы буларак кулланыла.

ФДББС таләпләрендәге проект эшчәнлегенң әһәмияте шунда ки, ул укытучы һәм укучыларның яхшы эзерлеген, сыйныфның һәм ижади төркемнәрнең үзара килешеп эшләүләрен таләп итә. Проект эшен башкарганда укытучы да укучы да тигез хокуклы як булып торалар. Шул рәвешле, укытучы, укучыга фикердәшчегә, юнәлдерүчегә, ярдәмчегә әверелә. Проектны гамәлгә ашыру барышында укучылар әйләнә-тирәдәгеләр белән уртак тел табып эшләргә, максатчан һәм эзлекле эшчәнлек алып барырга, фикерләрен дәлилләргә өйрәнәләр.

Тикшеренү – ул билгеле бер проблеманың, ситуациянең барлыкка килүен, урынын, билгеләрен, эчтәлеген, үсеш закончалыкларын өйрәнүгә, чишү юлларын табуга, проблема турында

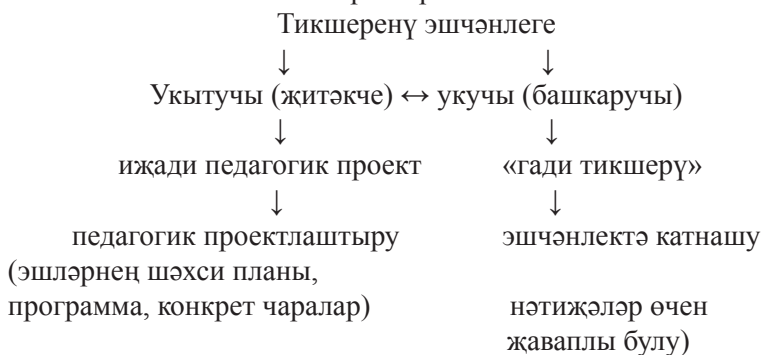
булган күзаллауларны, белемнәрне практик гамәлдә куллануга юнәлтелгән комплекслы эшчәнлек.

Тикшеренү белән проектлаштыру бер-берсе белән үрелгән. Әйтергә кирәк, бер нинди дә тикшерү бурычы проектлаштыру технологиясеннән башка чишелә алмый. Шуңа күрә тикшеренү структурасында типик проектлаштыру этаплары да урын ала. Алар – концептуальләштерү, максатлаштыру, максатка илтә торган методларны һәм алымнарны сайлау, эшчәнлекне планлаштыру, нәтижеләрне бәяләү һәм интерпретацияләү. Шуңа күрә, еш кына тикшеренү эшләрен тикшерү проекты дип атыйлар. Шулай ук бер проектлаштыру да тикшеренү процедураларыннан тыш башкарыла алмый. Бу процедура ике юнәлештә алып барыла: булган мәгълүматларны туплау һәм анализлау; килеп чыккан нәтижеләргә бәя бирү. Проект белән тикшеренү эше арасындагы аерманы укучыга аңлату бик зарури, чөнки бу ике төрле жанрда башкарылган эшкә, төрле критерияләрдән чыгып бәяләмә бирелә. Мисал өчен, житәкче башкаручы алдына татар халык йола бәйрәмнәренең үзенчәлекләрен өйрәнүне бурыч итеп куя, шушы бурычтан чыгып, укучы татар халкы арасында яшәп килгән бәйрәмнәренең үзенчәлекләрен өйрәнә һәм килеп чыккан нәтижеләре хақында аудитория алдында чыгыш ясый. Комиссия тарафыннан башкаручыга Сөз бу эшне нигә башкарырга алындыгыз? Бу эшнең гамәли әһәмияте нәрсәдә? Килеп чыккан нәтижеләрне кайда кулланырга мөмкин? кебек сораулар бирелә һәм укучы аларга җавап бирә алмау сәбәпле аның эшенә түбән билге куела. Шуңа ук чарада аудитория алдына икенче бер эш тәкъдим ителә. Алар үзләренең эше алдына башкачарак бурыч куйганнар – татар халкы арасында элек яшәгән йола бәйрәмнәренә яңадан тергезергә омтылу. Моның өчен эшне башкаручылар социаль тикшерү үздырганнар: халык арасында сорау алганнар һәм шуннан соң халык, туган-кардәшләр арасындагы татулык, бердәмлек кебек төшенчәләрнең кимүен, йола һәм гаилә бәйрәмнәренең үткәрелүдән туктавын күрәләр. Моннан соң эшне башкаручылар бу йолалар хақында газета-журналларда бастыралар, яшьләр эшләре белән шөгьльләнүче органнарда, житәкчеләргә бу чараларны яңадан кайтару мөрәжәгәте белән чыгалар һ.б. Нәтижәдә, бу эшкә комиссия тарафыннан югары

бәя бирелә. Ләкин икенче эшне башкаручылар татар халкы йола бәйрәмнәренәң үзенчәлекләрен һәм аның халыкка тәәсир итә торган факторларын белмичә калдылар.

Әлбәттә, кайсы эшчәнлек отышлырак дигән очракта, без бу ике төрле жанрда башкарылган эшләрнең берсен генә аерып күрсәтә алмыйбыз. Күргәнәбезчә, аларның үзләренә генә хас булган билгеле бер максаты, механизмы һәм үзенчәлекләре бар. Ләкин проект эштә тикшерүнең әһәмияте → бу проектны ниятләштерүнең зарурилыгын нигезли торган төп чара, ә тикшерү эшендә → билгеле бер гипотезаны дәлилли яисә инкаръ итә торган нәтижәләренә алу өчен кирәкле булган эш тәртибен билгеләүче һәм төзүче чара булуы.

Тикшеренү эшчәнлегә укытучы һәм укучы өчен төрле мәгънәви ясылыкта башкарылырга тиеш.

Проект эшен башкарганда укытучы – ул:

- энтузиаст (укучыларны максатка ирешүгә этәрүче);
- берничә төр фән өлкәсенә караган белем, күнекмәләргә ия булган белгеч;
- эшне оештыручы консультант;
- вакытны дөрес бүлүгә өйрәтүче житәкче;
- хаталарны һәм житешсезлекләренә күрсәтүче, сораулар бирүче;
- төркемнәрнең координаторы;
- башкарылган проектны анализлаучы эксперт.

Эзләнү-тикшеренү һәм проект эшләрән башкарганда укучылардан төрле осталык-күнекмәләр сорала.

Проект	Эзләнү-тикшеренү
Алдан билгеләнгән куелган максатка омытылу, эшне тоткарлаучы һәм комачаулаучы шартларны чишү	Гипотезага чыгарылып, нигезләнмигә калган һәрбер күзәтүнен, экспериментның нәтижәләрен анализлап тикшерү
Планлаштырылган һәм реаль башкарылган эшчәнлекне максимум дәрәжәдә чагыштырып, проектның уңышлылыгын бәяли бөлү	Килеп чыккан нәтижәләрен дәрәжә дәрәжәсеннән чыгып эшнен уңышлылыгын бәяли бөлү
Максимум дәрәжәдә проект нәтижәләрен куллана һәм тәкъдим итә бөлү	Тикшерү-эзләнү эшчәнлегә вақытында хасил булган “икенче дәрәжәдә”ге мөһимләрен, күренешләрен, килчәк тикшерү материалы булачагын күзаллап, билгеләп барырга һәм истә калдырырга.

Эзләнү-тикшеренү һәм башка ижади эшчәнлек формалары

Ижади эшләрен төрләре	Эшне характерлы торган төп элементлар
Реферат (төрле чыганақлардан файдаланып табылган материалны бөян итү)	Эзләнү, компиляция (башка авторларның хезмәтләреннән чүшлөп тәзу), конкрет билгеләнгән темага мөгълүмәг бирү
Эксперименталь (фәндә билгелә булган бер законны, күренешне иллюстрацияләү аша экспериментны бөян итү)	Билгелә бер закон, күренешләр ярдәмендә эксперимент үткөрү
Натуралистик (нинди дә булса бер күренешне билгелә бер методика ярдәмендә күзәтү, объектив тасвирлау)	Күзәтү, тасвирлау, билгелә бер методиканы кулланып үрнәк-өлгеләрен сайлау һәм диагностика үткөрү
Проект (планлаштыру, күзаллау һәм нинди дә булса бер нәтижәгә ирешү, аны тасвирлау)	Максатны формалаштыру, көтелгән нәтижәләргә ирешү һәм аларны тасвирлау

Тикшерү-эзлөнү (материал туплау, күзөгү-чагыштыру, күренешлөрне анализлау)	Күзөгү, чагыштыру, тасвирлау, эксперимент үткөрү аша бурычларны чышу, нәтижэ чыгару.
--	--

Проект эшчәнлеге

Проект эшчәнлегенен этаплары:

Проект буенча эшләү этаплары	Максат	Бурычлар	Укыпчы эшчәнлеге	Укучы эшчәнлеге
Өзерлек этабы	укучылар-ны проект эшчәнлегенэ эзерләү	проектнын темасын, максатын һәм проблемасын билгеләү; - проблеманың әһәмиятен нигезләү; - проект өстендә эшләү өчен уку-чыларны, шәхси теләкләрен искә алып, төркемнөргә бүлү	тема сайлый һәм уку-чыларга тәкъдим итә; укучыларга проектнын проблемасын, сюжетын, максат һәм бурычларын билгеләргә ярдәм итә; укучыларда кызыксыну уята; куелган максатларны тормышка ашыру юлларын эзләшә; кирәкле белем һәм күнекмәләргә өйрәтә	укучычы белән берлектә теманың актуальлеген билгелиләр; өстәмә мәгълүмат алалар; төркемнөрдә максатка ирешү ресурсларын бар-лайлар, куелган максатны тормышка ашыру алымна-рын билгелиләр
	анык гамәлләрен, нәтижеләрен,	хәбәр чыганакаларын билгеләү; аны жыю һәм туплау	укучыларга эш юнәлеше күрсәтә; жыелган мәгълүматны туплау һәм эшкөргүнен төрле	мәгълүмат эзлиләр, жыялар, тәртипкә китереп анализлайлар, эшне план-лаштыралар; киләчөк

проблеманы чишү эшчәнлеге	проекны эшкәртү	вакыттын һәм жаваплы кешеләрен билгеләү	алымнарнын барлау; төркемнәрдә вазифа- ларны бүлү	ысулларын тәкъдим итә; рольләренә бүлгәргә ярдам итә, проектның нәтижеләрен күрсәтү формаларын уйлаша	нәтижене презентацияләү формасын һәм алымын сайлайлар; эзерлек һәм планлаштыру этабына үзбәя бирәләр
проектны тор- мышка ашыру	эшне төгәлләү һәм тикшерү	анализ юлы белән табылган мәгълүматларны бер бөтенгә берләштерү; нәтижене тагъбир итү	укучыларнын төркемнәрдә үзаллы эшләре; башкарыл- ган эшләр буенча фикер алышу	күзәтә, кинәш бирә, эшчәнлекне житәкли, укучыларда туган со- рауларга жавап бирә, техник куркынычсызлык кагайдәләрен үтәүне тикшерә; вақыт кысала- рын күзәтеп тора	планлаштырган эшләрне үзаллы башкаралар, кирәк чакта укугучы белән кинәшлешәләр
проектны тор- мышка ашыру	эшне төгәлләү һәм тикшерү	анализ юлы белән табылган мәгълүматларны бер бөтенгә берләштерү; нәтижене тагъбир итү	укучыларнын төркемнәрдә үзаллы эшләре; башкарыл- ган эшләр буенча фикер алышу	күзәтә, кинәш бирә, эшчәнлекне житәкли, укучыларда туган со- рауларга жавап бирә, техник куркынычсызлык кагайдәләрен үтәүне тикшерә; вақыт кысала- рын күзәтеп тора	проектны бизиләр, күмәк эшчәнлектә үзләре башкарган эшкә анализ ясылар, үз рольләрен бәялиләр, уңышларын һәм кимчелекле яklarын ачыккыйлар; нәтижә чы- гаралар
проект яклау	матери- алларны, нәтижеләрен күрсәтү	презентация мате- риалларын әзерләү, чыгыш әзерләү	презентация оештыра, портфолио әзерләүдә булыша, укучылар белән проект яклауны кабат- лай; эксперт роленә керә,	презентацияне оештыра, портфолио әзерләүдә булыша, укучылар белән проект яклауны кабат- лай; эксперт роленә керә,	проектны яклау формасын сайлайлар, презентация әзерлиләр, портфолионы тутыруны дөвам итәләр, башкаларны эш

проект эшчэнлегенен нәтижелерен бөялөү этабы	проект эшчэнлегенен нәтижелерен бөялөү	проектның нәтижелерен күмөк тикшерү, про- ект эшчэнлегенен үзанализ	отчет кабул итә, нәтижә чыгара, бөяли	нәтижелерен белән таныш- тыралар, сорауларга жавап бирәләр
			укучыларның баш- карган эшлерен, мөмкинлеклерен бөяли	эшчэнлеклеренә үзбөя бирәләр

Проект эшчәнлеген оештыру буенча белешмә

Проект методын тормышка ашыру (реализацияләү) этаплары:

1. Өзерлек яки кереш (проектны башкаруга эзерлек халәте).

1.1. Теманы сайлау һәм аны конкретлаштыру (проект жан-рын билгеләү);

1.2. Максатны һәм бурычларны формалаштыру;

1.3. Проект төркемнәрен формалаштыру һәм аларның эш бурычларын билгеләү);

1.4. Проектта катнашучыларга язма рәвештә теләк-тәкъдимнәр би­рү (таләпләр, башкарылу вакыты, эш тәр­тибе, кон­сультация);

1.5. Проект тематикасын һәм индивидуаль планнарны кабул итү;

1.6. Проектны бәяләү чараларын һәм критерияләрен билгеләү.

2. Тикшерү-эзләнү этабы (проблеманы чишү эшчән­леге).

2.1. Мәгълүмат чыгана­кларын билгеләү;

2.2. Мәгълүматны туплау чараларын барлау һәм ин­фор­ма­цияне анализлау;

2.3. Тикшерү-эзләнүгә эзерлек һәм аны планлаштыру;

2.4. Тикшерү-эзләнүне үткә­рү. Материалны туплау һәм аны бер системага салу (максатка һәм ярашлы булган дәлилләрне, нәти­жә­ләрне, рәсемнәрне барлау);

2.5. Оештыру-консультация чаралары. Укучыларның жавап­лары, проектны башкарган­да туган сорауларга жавап табу.

3. Чыгышны формалаштыра торган этап (проектны тор­мышка ашыру).

3.1. Проектны яклау алды;

3.2. Проектны тәкъдим-теләкләр һәм хаталарны исәпкә алып ту­лыландыру, төзәтү эш­ләр­е;

3.3. Проектны тыңлаучылар алдында якларга эз­рләнү:

– яклау вакытын (көн­ен һәм урынын) билгеләү;

– чыгышның програм­масын һәм сценариясен төзү, төркем эчендә биремнәрне бү­лешү (як­лау бүл­мәсен эз­рләнү, аудио һәм видео , тех­ник чаралар белән тәэмин итү һ.б.);

– проект турындагы мәгълүмати стенд.

4. Йомгаклау этабы (проект яклау).

4.1. Проект белән чыгыш;

4.2. Нәтижеләрне билгеләү, башкарылган эшнең конструктив анализы.

Проектны житәкләүчегә (оештыручыга) белешмә

1. Өстенлек иткән методларны күзаллап проект темаларын тәкъдим итү:

- фәнни-эзләнү (тикшеренү) (хезмәтнең актуальлеген нигезләү, тикшеренүнең максаты әйтү, бурычлар кую, аларны чишү юлларын күрсәтү);
- ижади (кичә яки бәйрәм үткәрү өчен сценарий төзү, мәкалә язу һ.б.);
- гамәли юнәлешле (һәр укучының, төркемнең бөтен эшчәнлеген яхшы нәтижеләргә ирешү максатыннан чыгып планлаштыру);
- мәгълүмати (темага караган мәгълүматларны жыю, аларны катнашучыларга тәкъдим итү, фикер алышу, йомгаклау);
- предметара (берничә предметка нигезләнү);
- социаль;
- уенга нигезләнгән һ.б.

2. Аларның актуальлеген билгеләү. Бу проектны башкарырга тиешле укучыларның яшьләрен күрсәтү;

3. Проектны характерлау (аралашу характерын билгеләү, дәвамлылыкны, катнашучыларның санын һ.б.);

4. Проблеманы күрсәтү, проектның максатын һәм бурычларын формалаштыру, проектны башкарганда планлаштырылган предметка һәм предметара бәйләнешкә караган материалларны барлау;

5. Проектның практик һәм теоретик әһәмиятен ачыклау;

6. Үстерелешле максатларны күрсәтү (интеллектуаль, әхлакый, мәдәни-эстетик үсеш);

7. Проектны башкарганда нинди ижат методлары кулланылачагын билгеләү;

8. Бу проектның сыйныф-дәрәс һәм класстан тыш эшчәнлегендә нинди урын алганын билгеләү;

9. Проектның нәтижеләре нинди булачагын, ничек формалашачагын гипотизлау;

10. Проектны башкару этапларын тикшерү формаларын биру;

11. Проектның уңышлылыгын бәяли торган билгеләрне тәкъдим итү;

12. Бу проектның яшүсмернең социаль адаптациясенә, профессиональ урынын ұзаңлавына көч-тәәсир булуын билгеләү (югары сыйныф өчен);

13. Бу проектның нинди психологик-педагогик эффекты булырга мөмкинлеген күзаллау.

Проектның экспертизасы

Экспертиза ситемасының төгәлlege жиңүчене объектив билгеләргә генә түгел, ә мониторингның мөмкинлекләрен күзаллап, хезмәтне башкаручыларның эшчәнлеген (сыйфатын) билгеләргә һәм проектның уңышлы, уңышсыз элементларын ачықларга ярдәм итә.

Эксперт бәяләмәсе өчен комиссия төзелә. Бу комиссия эшчәнлегенә ата-аналарны, югары уку йортларының укытучыларын, башка мәктәп укытучыларын тартырга була. Экспертиза ике этапта башкарыла – тапшырылган документлар белән танышу һәм аларны тикшерү, проектны презентацияләү.

Тапшырылган документлар ким дигәндә ике эксперт тарафыннан тикшерелә, бәяләнә. Экспертның нәтижеләре комиссия рәисе тарафыннан башка комиссия вәкилләренә дә житкерелә.

Экпертлар тарафыннан проектка куелган баллар һәм проектны презентацияләү (чыгыш) нәтижәсендә гомуми билге куела.

Фәнни проектның паспорты житәкче һәм башкаручылар тарафыннан тутьрыла.

1. Проектның исеме.

2. Проектның максаты.

3. Проектның авторлары (мәктәп, сыйныф, катнашучыларның саны).

4. Проектның фәнни житәкчесе (белгечлеге, педагогик стажы, фәнни дәрәжәсе һәм исеме).

5. Консультантлар (белгечлеге, педагогик стажы, фәнни дәрәжәсе һәм исеме).

6. Проектның төре (тибы) – фәнни, ижади, уенга корылган, мәгълүмати-эзләнүле, гамәли юнәлешле һ.б.).

6.1. Предмет эчтәлегенә бәйлә өлкә (мәдәни, әдәби, музыкаль, лингвистик, тарихи, экологик, географик һ.б.).

6.2. Проектның характеры (ачык, йомык).

6.3. Проектта катнашу характеры (шәхси, парлы, төркем).

6.4. Эчтәлекнең даирә киңлеге: (предмет, предметара, предметтан тыш).

6.5. Вакыт чамасы: кыска вакыт, дәвамлы.

6.6. Аралашу характеры (сыйныф эче, мәктәп, район, шәһәр, регион, дәүләт).

7. Белем алу өлкәсе (филология, математика, ниформатика, мәдәни, технология һ.б.).

8. Проектның кайсы предмет кыйсаларында башкарылуы (рус теле, инглиз теле, математика, информатика, тарих, экономика, хокук, биология һ.б.).

9. Проектны башкару вакытында кулланылган методлар.

10. Проектны тәкъдим итү формасы (постер, альбом, видеофильм, буклет, реферат, макет һ.б.).

11. Проект эше нинди белем бирү һәм мәдәни агарту учреждениесе эчендә башкарылган (мәктәп, библиотека, музей, югары уку йорты, лаборатория, зоопарк, планетарий һ.б.).

12. Кулланылган мәгълүмати чыганаclar (журналлар, китаплар, уку әсбаплары, фәнни хезмәtlәр, монографияләр, диссертацияләр, авторефератлар, кулъязмалар, белешмәләр, сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет сайтлары һ.б.).

13. Тикшерүченең сүзлеге (понятийный аппарат).

Бәяләү критерияләре:

Проектның уңышлылыгын бәяләү процессында укытучы өчен иң әһәмиятлесе – укучының эшен күрә белү һәм аның хезмәтен тирә-юньдәгеләрнең аңлап кабул итүе.

Укучыларда нинди компетенцияләрнең формалашканынын ачыклау өчен түбәндәгеләрне бәяләргә була:

- укучының проект эшен башкару вакытында күрсәткән мөстәкыйльлеге;
- укучыларның төркем эшендә ничек эшләүләрен билгеләү, аларның үз рольләренен башкару дәрәжәсен бәяләү;
- предмет буенча үзләштерелгән күнекмәләрнең гамәли куланылышы;
- бу проектны башкарганда яңа мәгълүматларның кулланылышы;
- бу кулланылган мәгълүматларның аңлау дәрәжәсе;
- проектның авырлык дәрәжәсе һәм методикаларның кулланылыш дәрәжәсе;
- идеянең оригинальлеге, мәсьәләне чишү алымнары;
- проектның мәсьәләсен аңлау һәм проектның (тикшерү-эзләнү эшенен) максатын формалаштыру дәрәжәсе;
- презентацияне оештыру һәм үткәрү (телдән мәгълүмат бирү, язма отчет, күрсәтмәлек белән тәэмин итү);
- рефлексиянең барлыгы;
- презентация өчен кирәкле булган объектларга ижади якын килү;
- килеп чыккан нәтижеләрнең социаль һәм гамәли куланылышы.

Эзләнү-тикшеренү эшчәнлеге

Укучыларның эзләнү-тикшеренү эшчәнлеге – ул тирә-юньдәге күренешләргә аңларга ярдәм итүче методларны үзләштерүгә нигезләнгән, укучыларның үзләштерү ихтыяжларын исәпкә алып төзелгән уку-укыту эшчәнлегең бер төре.

Эзләнү-тикшеренү эшчәнлегенең төп максатлары – шәхеснең үсешен тәэмин итү, укучыларда тикшерү-эзләнүнең функциональ күнекмәләрнең булдыру, эзләнүчән фикер йөртүне формалаштыру, укучының шәхси позициясен активлаштыру.

Эзләнү-тикшеренү эшчәнлеген оештыру алдына куелган төп бурыч – эзләнү-тикшеренүне дөрөс проектлау. Нинди генә тикшеренү эше булмасын, ул түбәндәге композицион структурага корылган булырга тиеш. Бу структур чылбыр барлык эшләр өчен

дә зарури булып тора.

Алар:

- мәсьәләне кую;
- максатны һәм бурычларны билгеләү;
- эзләнүнең предметын һәм объектын күрсәтү;
- гипотезаны формалаштыру;
- бу мәсьәләгә багышланган әдәбиятка аналитик күзәтү ясау;
- эзләнү методикасын сайлау;
- эксперимент;
- килеп чыккан нәтижәләрне анализлау;
- гомумиләштерелгән йомгак.

Укучы күзлегеннән проектны яисә эзләнү-тикшеренүне оештырып башкару – ул максималь рәвештә үзенең ижади потенциалының күрсәтү. Бу төр эшчәнлек коллективта үзенең индивидуальлегенә күрсәтә алырга, билгеле белемнән һәм көчөң ярдәмендә нинди дә булса уңышка ирешергә ярдәм итә. Бу төр эшчәнлекнең иң әһәмиятлесе – ул кызыклы бер проблеманы чишәргә алынып һәм укучылар тарафыннан бурычлар рәвешендә формалаштырылып, чишелеш ысулларын куллану аша нинди дә булса бер нәтижәгә килү.

Проект яисә эзләнү-тикшеренү эшчәнлегенә – укучыларда проектлаштыру һәм тикшеренүнең үзенчәлекле күнекмәләрен һәм осталыкларын барлыкка китерә һәм үстерә торган интегратив дидактик үстерү, белем һәм тәрбия биру чарасы.

Эзләнү-тикшеренү эшләренең структурасы, төп этаплары

Эзләнү-тикшеренү эшләренең төзелеше, төп бүлекләренә эзлеклелегә, логик бәйләнеше хезмәтнең сыйфатын һәм уңышлылыгын билгели торган төп факторлар. Хезмәтнең структурасы авторның уй-фикерләренә, эш-хәрәкәтләренә эзлеклелеген күрсәтә. Һәм, әлбәттә, ул иң элек эшнең эчтәлегендә чагыла.

Эзләнү-тикшеренү эшенең структурасы түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

- теманы билгеләү;

- максат һәм бурычларны формалаштыру (эш алдына бары тик бер генә максат куела, башка мөһим эшне юнәлдерүче эш-харәкәтләрне икенче дәрәжәдә булган бурычлар буларак формалаштыру сорала);
- гипотеза (мәктәп укучылары өчен зарури түгел). Тикшерү барышында дәлилленә яисә инкарь ителә торган төп фикер;
- методика (табылган мәгълүматларны булдырырга ярдәм иткән төп “инструмент”);
- шәхсэн тапкан мәгълүматлар;
- анализ, нәтижә (килеп чыккан барлык төр мәгълүматларны гомумиләштерү, анализлау, чагыштыру һәм фикерләрне йомгаклау).

Оешманың тулы юридик исеме

Проект һәм эзләнү-тикшеренү эшенә эксперт бәяләмәсе.

№	Проект эшен башкаруучынын фамилиясе, исеме, атисенен исеме	Проект эшенен темасы	Проект (эзлөнү-тикшеренү) эшене бая: 1-дөн алып 5-ке кадэр балл				Проектнын авырлык дэрэжэсе һәм методикаларнын кулланылыш дэрэжэсе	Презентацияне оештыру һәм үткөрү: телдән мөгълүмат бирү, язма отчет, күрсөтмөлөлөк белән тээмин итү;	Гомуми балл	Искөрмөлөр
			Проект эшенен актуальгө (билгеле бер мөһим мөсәләнен ачылышына юналгелгәнгө)	Проблематикасы, проектнын максаты һәм бурычлары	Тәкъдим ителгән идеянен опитиналыгө, мөсәләне чыш алымнары	Килеп чыккан накаткәләрнен сопааль һәм гамәли куллангычлыгы				
1			5	5	5	5				

Проект һәм эзлөнү-тикшеренү эшен бөялөү критериясе

Хезмәт 5 баллы шкаладан чыгып бөяләнө.

5 балл – туулысынча таләпләргә жавап бирө

4 балл – билгеле критерияләргә житәрлек дәрәжәдө жавап бирө

3 балл – гомуми таләпләргә жавап бирә

2 балл – житешсезлекләр күзәтелсә дә, проект эше башкарылган һәм гомумән алганда проект таләпләренә жавап бирә

1 балл – эш таләпләргә жавап бирми, ләкин кимчелекләр һәм житешсезлекләр тиз арада төзәтеләргә мөмкин.

Нәтижә:

Эксперт комиссиясенәң әгъзасы: дәрәжә, ФИО _____ (имза)

« _____ » _____ 20 ____ г.

Проект һәм эзләнү-тикшеренү эшенең үрнәк титул бите

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКТАНЬШ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
1 НЧЕ САНЛЫ АКТАНЬШ УРТА
ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ МӘКТӘБЕ
МУНИЦИПАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ УЧРЕЖДЕНИЯСЕ

ЭЗЛӘНҮ-ТИКШЕРЕНҮ (ПРОЕКТ) ЭШЕ

ХӘЙ ВАХИТ ИЖАТЫНДА УКЫТУЧЫ ОБРАЗЫ

Эшне башкарды:

Эшне житәкләде:

Актаньш – 2015

Проект һәм эзләнү-тикшеренү эшенең эчтәлеге

ЭЧТӘЛЕК

КЕРЕШ.....	#
БЕРЕНЧЕ БҮЛЕК.....	#
1.1.....	#
1.2.....	#
Беренче бүлек буенча кыскача нәтижәләр.....	#
ИКЕНЧЕ БҮЛЕК.....	#
2.1.....	#
2.2.....	#
Икенче бүлек буенча кыскача нәтижәләр.....	#
ЙОМГАКЛАУ.....	#
КУЛЛАНЫЛГАН ӘДӘБИЯТ ИСЕМЛЕГЕ.....	#

– бит саны

Кулланылган әдәбият исемлеген төзү формасы

КУЛЛАНЫЛГАН ӘДӘБИЯТ ИСЕМЛЕГЕ

I. Чыганаclar.

- 1.1. Абдрахманова Г.Г., Зиляева Р.А. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге: 3 томда. – Казан: Тат. кит. нәшр., 1977. – Т.1. – 426 б.
- 1.2. Абдрахманова Г.Г., Зиляева Р.А. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге: 3 томда. – Казан: Тат. кит. нәшр., 1979. – Т.2. – 783 б.
- 1.3. Абдрахманова Г.Г., Зиляева Р.А. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге: 3 томда. – Казан: Тат. кит. нәшр., 1981. – Т.3. – 539 б.
- 1.4. Блейз А. История в костюмах. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 529 с.
- 1.5. Баязитова Ф.С. Халык традицияләре лексикасы: Бирнә һәм киём-салымнар (этнолингвистик, культурологик, диалектологик концептлар). – Казан, 2009. – 412 б.
- 1.6. Бердник Т.О., Неклюдова Т.П. Костюм дизайны. М., 2000. – 164 б.

1.7. Будагов Р.А. Человек и его язык. – М.: Просвещение, 1971. – 354 с.

II. Әдәбият исемлеге.

2.1. Аванта + заманча энциклопедиясе. Мода һәм стиль. – М.: Аванта +, 2002. – 274 с.

2.2. Авербух К.Я. Терминологическая вариативность: теоретический и прикладной аспекты // Вопрос языкознания. – 1986. – №6. – 56 с.

2.3. Андреева Р.П. Мода энциклопедиясе. СПб.: Литера, 1997. – 582 с.

2.4. Арнольд И.В. Эквивалентность как лингвистическое понятие // Иностранные языки в школе. – 1976. – №1. – 129 с.

2.5. Аскольдов С.А. Концепт и слово // От теории словесности к структуре текста / Ред. Нерозник В.П. – М.: Академия, 1997. – 316 с.

**ТАТАР ТЕЛЕ ҺӘМ ӘДӘБИЯТ
УКЫТУЧЫСЫНА ЯРДӘМГӘ:
ФДББС ТУРЫНДА БЕЛЕШМӘЛЕК
ҺӘМ ТЕРӘК СХЕМАЛАР**

Методик ярдәмлек

Форм.бум. 60x84 ¹/₁₆. Гарнитура Times New Roman.
Усл.печ.л. 4,3

Оригинал-макет подготовлен в редакционно-издательском отделе
Института развития образования Республики Татарстан
420015 Казань, Б.Красная, 68
Тел.:(843)236-65-63 тел./факс (843)236-62-42
E-mail: irort2011@gmail.com